

Kulturna politika Grada Pule

Radolović, Hana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:110634>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Hana Radolović

KULTURNA POLITIKA GRADA PULE

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Hana Radolović

KULTURNA POLITIKA GRADA PULE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Vjeran Pavlaković

Rijeka, 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI OKVIR KULTURNE POLITIKE	5
3. KULTURA I KULTURNA POLITIKA U HRVATSKOJ	9
4. LOKALNO DJELOVANJE KULTURNE POLITIKE	14
4.1. Kulturna strategija grada Pule	15
5. PROSTOR GRADA KAO PROSTOR ZA KULTURU.....	22
6. STANJE PROSTORA ZA KULTURU U PULI	24
7. MAPIRANJE PULE	27
7.1. Amfiteatar u Puli	28
7.2. Mletačka utvrda Kaštel.....	30
7.3. Kulturna ustanova – Istarsko narodno kazalište	32
7.4. Circolo	33
7.5. Dječji kreativni centar	34
7.6. Dom hrvatskih branitelja	35
7.7. Kino Valli	36
7.8. Muzeji i galerije.....	38
8. ANALIZA/STUDIJE SLUČAJA U PULI.....	40
8.1. Zadruga „Praksa“ Pula.....	42
8.1.1. Malo rimsko kazalište	44
8.1.2. Reanimacija zanemarenih javnih prostora u Puli.....	46
8.1. 3. Projekt „Muzil Starter“	47
8.1.4. Otok Sv. Katarina i Monumenti.....	49
8.2. Udruga Sonitus i Visualia festival of lights.....	50
8.3. Društveni centar „Karlo Rojc“	55
9. ZAKLJUČAK	62

10. POPIS LITERATURE	65
11. POPIS FOTOGRAFIJA	70
12. SAŽETAK.....	71
13. SUMMARY	72

1. UVOD

Pula je grad koji ima najveći kulturni i kreativni potencijal. Poznata je po razvijanju gospodarskog, turističkog i kulturnog sektora. Glavni pokretač turizma u Puli je upravo kultura koja obogaćuje samu ponudu grada, a mnogi ju i prepoznaju po njezinom kulturnom bogatstvu. Općenito, Pula je smještena na jugozapadnom području istarskog poluotoka. Prva gradska povijest započela je s vlašću Rimljana koji su izgradili građevine pogodne i tipične za naseljavanje. Službeno ime grada je bilo *Colonia Pietas Iulia Pola*, a upravo u to doba izgrađeni su monumentalni primjerci rimskog nasljeđa: Amfiteatar, Malo i Veliko rimsko kazalište, Augustov hram, Dvojna vrata. Nakon Rimljana, Pula se vezala za mletačke gospodarsko-političke ciljeve sve do 1848. godine i pojave Austro-ugarskog carstva koje je uočilo važnost pulske luke. 20. stoljeće je za Pulu bilo stoljeće višestrukih promjena vlasti što je uvelike utjecalo i na strukturu stanovništva. Nakon Drugog svjetskog rata, iako jako oštećena u bombardiranju, Pula se uzdignula i razvila u najveći grad u Istarskoj županiji. Dakle, Pula je grad obilježen raznim vlastima koje su obogatile raznoliku kulturno-povijesnu baštinu. Ulaganjem u turizam i obrazovanjem stanovništva, Pula je danas omiljena turistička destinacija mnogim turistima diljem zemlje.

Bogata kulturna baština, turizam i rad stručnih djelatnika na Sveučilištu u Puli zasigurno su pridonijeli razvijanju kulture i kulturne ponude grada. Zbog svog položaja, kulturne ostavštine i ulaganja u turizam potencijali su izrazito veliki te u području kulture Pula može postati jednim od glavnih kulturnih središta u Hrvatskoj. No, jesu li potencijal, kulturna baština i turizam dovoljni i za razvoj kulturne politike u Puli? U Hrvatskoj glavnu riječ u kulturnoj politici vodi Ministarstvo kulture, a u Puli sam Grad Pula, odnosno poseban Odjel za kulturu, vođen pročelnicom Jasminom Ninom Kamber. Činjenica je da vladajući drže konce u kulturnoj politici, no u kakvom su oni odnosu s onima koji u kulturnoj politici djeluju? Kakva je korelacija Odjela za kulturu i kulturnih udruga, društveno-kulturnog centra te pojedinaca koji kreiraju kulturni sadržaj? To su jedna od glavnih pitanja koja ću pokušati saznati u istraživanju kulturne politike grada Pule odozdo. Drugim riječima, vođena tezom da Grad Pula drži kulturnu politiku pod svojim rukama i ne dozvoljava uplitanje od strane kulturnih udruga i umjetnika, odnosno kulturnjaka, analiziranjem odozdo i na temelju istraživanja udruga i kulturnog centra doći ću do bitnih saznanja vezanih za razvoj kulture.

Stoga, središte rada sačinjavaju tri studije slučaja. Za primjer udruga koje djeluju u Puli odabrala sam zadrugu Praksa i udrugu Sonitus. Analizirajući inženjersku zadrugu za projektiranje, urbanizam i oblikovanje „Praksa“ i razgovarajući s arhitektom i jednim od suosnivača zadruge Emilom Jurcanom otkriti pravo stanje prostora za kulturu u Puli kao i njihovo viđenje na koji način kulturna politika utječe na razvoj kulture. Udruga Sonitus sastoji se od kreativnog kolektiva čiji je rad usmjeren na produkciju, organizaciju te distribuciju izvedbenih i vizualnih djelatnosti. Cilj je razgovarajući s umjetnikom, glazbenikom i predsjednikom Udruge Sonitus, Markom Bolkovićem utvrditi stanje kulturnih udruga u Puli. Sonitus organizira kulturnu manifestaciju „Visualia festival of light“ koja kao prvi svjetlosni festival u Hrvatskoj nudi novu kulturnu i turističku ponudu u Puli. Kulturna manifestacija Visualia druga je analizirana studija slučaja. Sa strane ove izabrane kulturne manifestacije cilj mi je otkriti 'ponašanje' gradske kulturne politike kada je u pitanju manifestacija koja nije povijesno ukorijenjena poput Pula Film festivala. Bitno je naglasiti koliko se u Puli izdvaja za kulturne manifestacije i ostale umjetničke događaje kako bi dobili sliku o samom proračunu i financiranju kulturne politike. Nadalje, kao treću studiju slučaja istražiti ću prednosti i mane društveno-kulturnog centra „Karlo Rojc“ te otkriti njegov odnos s Gradom Pula i Odsjekom za kulturu. Cilj centra nevladinih udruga je aktivirati civilno društvo u razvoj kulturne politike Pule. Rojc je bivša vojarna u kojoj su smještene čak 110 udruga, od kulturnih, umjetničkih, braniteljskih, socijalnih, sportskih udruga i raznih drugih. Uz pomoć razgovora s Mirjanom Radulović (Savez udruga Rojc) i Andreom Budić (Savez udruga Rojc) otkriti ću glavne ciljeve Saveza udruge Rojc i predstaviti značaj ovog jedinstvenog centra za Pulu. Glavni problem kulturne politike u Puli je nedostatak kapitala, ali i suradnje aktera u kulturi (udruge, društveno-kulturni centar, umjetnici pojedinci) s Odsjekom za kulturu. Razgovarajući s udrugama doći ću do zaključka o stvarnom stanju odnosa između vladajućih i aktera koji djeluju i stvaraju pulsku kulturu.

Općenito, kulturna politika ima za cilj poboljšati dostupnost umjetnosti i kreativnih aktivnosti građanima i promovirati umjetničke, glazbene, etničke, sociolingvističke, književne i druge izraze svih ljudi u zemlji. Za potrebe ovog rada prije svega je bitno terminološki odrediti pojam „kulturna politika“, a zatim i kulturnu politiku Hrvatske staviti u određeni povijesni kontekst. Decentralizacijom kulture želi se dati prednost lokalnim vlastima, odnosno poslovi iz područja kulture preneseni su s države na lokalne i općinske vlasti. Misija lokalnog kulturnog sektora je kontinuirano unaprjeđivanje kvalitete kulturnog standarda građana. U poglavlju „Lokalno djelovanje kulturne politike“ cilj mi je pomoću Kulturne strategije grada

Pule otkriti situaciju razvoja kulturne politike u razdoblju od 2014. do 2020.godine. Na čemu se točno radi da kultura postane jedan od mogućih generatora razvoja Pule, koji su ciljevi, a koje aktivnosti provođenja kulturne strategije. Nadalje, u poglavlju „Prostor grada kao prostor za kulturu“ opisat ću važnost kulturne infrastrukture za razvoj kulturne politike nekog grada. Konkretnije, cilj je istražiti stvarno stanje prostora za kulturu u Puli. Gdje su smješteni ti prostori, od koje su važnosti za razvoj kulture u gradu, ulaže li se u njihovu renovaciju ili zjape prazni.

Pula je grad filma, kazališta, koncerata, raznih festivala, od glazbenih do novomedijskih i gastro festivala. Zbog raznolikog sadržaja nazvan je i gradom tisuću festivala. U ovom radu predstaviti ću i mapirati sve lokacije u gradu koje nude kulturni sadržaj. Sve kulturne institucije, ustanove i društveno-kulturni centar nalaze se u samom središtu grada. Najpoznatiji spomenik amfiteatar Arena nudi niz kulturnih događaja, od kojih je najvažniji Pula Film festival koji svake godine okuplja zaljubljenike u film. Osim filmskog festivala, Pula ima i svoje kino, Kino Valli koje još uvijek drži tradiciju gledanja filmova. Sajam knjiga u Istri koji se održava u Domu hrvatskih branitelja u Puli predstavlja Pulu između ostalog i kao grad knjiga i hrvatskog nakladništva. Kulturno-povijesna baština je i mletačka utvrda Kaštel koja je u povijesti bila značajna za obranu grada, a danas predstavlja kulturno središte za razne manifestacije, izložbe, koncerte. U utvrdi Kaštel nalazi se i jedan od muzeja grada Pule, a to je Povijesni i Pomorski muzej Istre koji se bavi očuvanjem kulturno-povijesne zbirke iz raznih krajeva Istarske županije. Osim muzeja na Kaštelu, Pula ima i Arheološki muzej Istre, zatim Muzej suvremene umjetnosti Istra (MSUI) te su nedavno otvorena još dva muzeja: MEMO - Muzej dobrih uspomena i Kuća istarskog maslinovog ulja. Istaknut ću poznate pulske galerije: Gradska galerija Pula, Galerija HUIU (Hrvatsko Udruženje Interdisciplinarnih Umjetnika), Galerija Makina. Nadalje, pobliže ću objasniti kulturnu ustanovu koja ima veliku utjecaj u širenju kulturnog sadržaja, a to je Istarsko narodno kazalište Pula. Također, navest ću i ostale prostore poput Circola (Zajednica Talijana u Puli) i Dječjeg kreativnog centra koji nudi kulturne sadržaje za one najmlađe.

Diplomski rad istraživačkog je tipa, pisan metodom analize literature i etnografije, odnosno prikupljanja podataka s terena. Stoga su za potrebe ovog rada analizirane lokalna i nacionalna kulturna politika te su odrađeni intervjui s ključnim akterima u pulskoj kulturnoj sceni. Kada kažem ključni akteri, mislim na one koji zaista rade na proizvodnji kulturnog sadržaja i kulturne ponude Pule te one koji žele raditi na poboljšanju kulturne politike, a to su: Udruga Sonitus i njen predsjednik, glazbenik i umjetnik Marko Bolković i zadruga „Praksa“ i

njen suosnivač, arhitekt i aktivist Emil Jurcan, komunikacijska menadžerica Saveza udruga Rojc, Mirjana Radulović i stručnjak za razvoj zajednice Andrea Budić.

Na kraju uvoda držim važnim naglasiti kako mi je motivacija za bavljenje ovom temom bila ta što sam i sama stanovnik Pule, konzument kulturne ponude tog grada. Krenula sam u pisanje ovog rada zbog osjećaja koji sam stekla kada je riječ o kulturnom sadržaju u Puli, a to je da život građana nije ispunjen kvalitetnim kulturnim sadržajem u zimskim mjesecima, već samo u ljetnim kada je grad prepun turista i kulturnih manifestacija. Želja mi je otkriti sebi, ali i čitateljima zbog čega nije stvoren balans u kreiranju kulturne ponude te kakav je odnos kulturne politike i aktera kulturne scene.

2. TEORIJSKI OKVIR KULTURNE POLITIKE

Pojam kultura veže se uz cjelokupno društveno nasljeđe, a s njom se otvara i pojam kulturna politika koja označava usmjeravanje kulture u državi s određenim ciljevima i zakonima kojima se oni ostvaruju. Kulturna politika kao sintagma u sebi sadrži dvije sastavnice, odnosno imenice koje ne moraju uvijek su-egzistirati. U svom doktoratu *Kulturna politika: europski pristupi i modeli*, Sanjin Dragojević (2006) objašnjava kako imenica politika u sebi sadrži onaj dio značenja unutar sintagme koji se fokusira na određenje tipa i naravi djelatnosti koja je u pitanju dok imenica kultura, pak, specificira samu tu djelatnost. Bivanje unutar kulture nesumnjivo je povezana s ugrađenim mehanizmima i pravilima njenog razvoja i održavanja. Ako bismo razmišljali na ovaj način, onda je kulturna politika stara koliko i čovječanstvo i poimanje o kulturi. Međutim, kulturna politika i njeno značenje danas se mogu smatrati novijom pojavom. Prema Ani Žuveli (2015, 23) pod terminom kulturne politike podrazumijeva se institucijski okvir za usmjeravanje i razvoj kreativnosti, kako u estetskom smislu tako i u kolektivnom načinu života. Primarni fokus djelovanja kulturne politike kao posebne javne politike stavljen je na područje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Vlada pomoću raznih akcija, programa i zakona regulira, potiče i podržava aktivnosti povezane s umjetničkim i kreativnim sektorom. Putem zakonodavnih mjera svaka država promiče svoju kulturnu raznolikost u različitim oblicima umjetnosti i kreativne aktivnosti.

Općenito, postoje četiri osnovna modela kulturne politike s obzirom na njihov obujam i način korištenja instrumenata. Navedeni modeli su (prema Rásky, 1998):

- facilitorski model („država promicatelj“)
- pokroviteljski model („država zaštitnik“)
- arhitektonski model („država arhitekt“)
- inženjerski model („država inženjer“)

Prvi model kulturne politike je facilitorski model koji stavlja naglasak na promicanje raznolikosti i obujam kulturnih djelatnosti. Karakteristike ovog modela su: neutralnost državnih institucija, privatno financiranje i financiranje unaprijed namjenskim porezima (porezne olakšice). Drugi model ima potrebu zaštititi kulturu od politike, stoga se naziva pokroviteljski model, a država koja ga provodi je takozvana „država zaštitnik“. Kako bi u svojoj zaštiti uspjela, država uvodi kulturnu administraciju koja će biti odgovorna poreznim

obveznicima u čije ime i djeluje. Dragojević (2006, 119) napominje: „presudnu riječ u djelovanju i odlučivanju umjetničkih savjeta imaju upravo umjetnici“. To se zove decentralizacijom odlučivanja gdje se financira „visoka“ kultura, a ostatak se prepušta tržištu. S druge strane, u arhitektonskom modelu područje kulture financira se isključivo preko ministarstva kulture koje kontrolira i određuje rad pojedine kulturne institucija, ustanove, udruge i slično. Kulturne odluke donose državni službenici, pa je prednost ovog modela ta što je područje kulture uklopljeno u razvojni mehanizam zemlje te su umjetnici na taj način financijski zaštićeni. No, nedostatak leži u samim odlukama državnih službenika koji često nisu osposobljeni za prosuđivanje o kulturnom životu, a uvelike se razlikuje od ostalih područja društvenog života. Ovakav model je čest u europskim zemljama te se i Hrvatska priklanja organiziranju i provođenju mjera kulturne politike kao „država arhitekt“. Središnje mjesto u administraciji, odlučivanju i provođenju ima Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Stoga nije strano kako hrvatski gradovi i njihova kulturna politika često od države, odnosno Ministarstva kulture, traže financijsku pomoć u analiziranju infrastrukturnih ili nekih drugih projekata. Tako je i Grad Pula za potrebe obnavljanja Arheološkog muzeja dobio 30 milijuna kuna poticaja od Ministarstva kulture, od ukupnih 100 milijuna kuna¹. To je ujedno i najveća investicija Ministarstva kulture u Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina. Više o kulturnoj politici u Hrvatskoj u narednom poglavlju. I na kraju, zadnji model kulturne politike je inženjerski model čije su karakteristike sljedeće: centralizirano upravljanje kulturom, birokracija, ideološki priznati standardi kulturne i umjetničke produkcije. Umjetnici i osobe u kulturi nemaju nikakvu slobodu izražavanja, već postaju profesionalni pružatelji usluga u kulturnom sektoru. Drugim riječima: „Dinamika kulturne politike direktni je odraz promjena koje nastaju unutar dominantnog ideološkog obrasca, obično proklamiranog i kodificiranog odlukama i stavovima stranke na vlasti, ili stranke koja ima odlučujući politički utjecaj“ (Dragojević, 2006, 121).

Kako bismo pobliže shvatili kulturnu politiku trebamo postaviti temeljno pitanje, što to kulturnu politiku uopće sačinjava? Odrednice kulturne politike možemo smjestiti u jednu od mogućih definicija pa je tako: „Kulturna politika planska i organizirana djelatnost neke relativno homogene zajednice s ciljem:

- zaštite već postojećih kulturnih dobara i vrijednosti;
- poticanja i podržavanja kulturnog stvaralaštva;

---

¹ <https://www.glasistre.hr/pula/premijer-obisao-najvecu-investiciju-ministarstva-kulture-arheoloski-muzej-istre-569975>

- razvijanja kulturnog života grupa kojima je namijenjena.“ (Dragojević, 2006, 50-51)

Iz ove definicije vidimo područja koja sačinjavaju kulturnu politiku, a to su:

- kulturna dobra i vrijednosti (tradicija)
- kulturno stvaralaštvo
- kulturni život i razvoj

Pojam kulturnog dobra povezan je s nasljeđem i tradicijom unutar kulturne politike. Kada govorimo o kulturnim dobrima, moramo uzeti u obzir da to nisu samo predmeti, već i ustanove, događanja i razni parkovi, lokaliteti koji su od povijesne, umjetničke i kulturne važnosti. U ovom slučaju zadaća kulturne politike je u samom procesu vrednovanja, uspostavljanja i klasificiranja kulturnih dobara i vrijednosti. Kulturna politika nekog grada mora čuvati i obogaćivati kulturni identitet koji za cilj ima povezati tradiciju i suvremenost. Kulturni identitet možemo svrstati i u drugo područje kojim se kulturna politika bavi, a to je kulturno stvaralaštvo. Kulturna politika zbog jasnijeg definiranja područja djelatnosti, kulturno stvaralaštvo određuje kroz prizmu umjetničkog stvaralaštva, odnosno djela. Tu spadaju razne umjetnosti poput plesa, kazališta, vizualne umjetnosti...U kulturno/umjetničkom stvaralaštvu uživa ogroman broj populacije određene zajednice, neki kao akteri umjetničke scene, a neki kao sudionici ili publika. Umjetnost povezuje ljude, a ona se širi poticanjem i ulaganjem kulturne politike. A kako bi kultura dobila svoj vidljivi, živi i sveprisutni oblik kao treće područje kulturne politike navodi se kulturni život i razvoj. Uspješnost kulturne politike i ponude nekog grada leži u vrednovanju i ulaganju u navedena područja. Sva područja koja sačinjavaju kulturnu politiku moraju funkcionirati zajedno, a država/grad/mjesto/selo moraju to zajedništvo poticati i nadograđivati.

Primarni, a i najvažniji subjekt svake kulturne politike zasigurno su kulturne ustanove. Prema Dragojeviću (2006, 100) kulturna ustanova je: „organizirana društvena struktura koja je neodvojiva od „materijalizacije“ te strukture unutar pojedinih sjedišta s ciljem provođenja i dostignuća nekih (samo)postavljenih kulturnih ciljeva“. U ovakvu definiciju kulturnih ustanova možemo smjestiti pojedina ministarstva, kulturne institute, kazališta, kina, muzeje, galerije i slično. Kulturne ustanove jesu najvažniji subjekt kulturnog planiranja i odlučivanja pa zbog toga dobivaju najveću financijsku potporu. U Puli od kulturnih ustanova možemo izdvojiti Istarsko narodno kazalište koje uvelike utječe na kulturnu politiku, a i ponudu grada. Također, valja napomenuti kako od ukupnih 24 milijuna kuna izdvojenih za kulturu u Puli,

INK dobiva čak 8 milijuna kuna potpore. Osim ustanova, za promicanje kulturne politike i civilnog sektora zaduženi su kulturni centri, a u ovom slučaju kulturni centar u Puli je dakako Rojc, mjesto svih udruga koje djeluju na području Pule, a i šire. Upravo za potrebe ovog diplomskog rada kao jedan od studija slučaja bit će prikazan i Društveno-kulturni centar Rojc. Nadalje, nasuprot kulturnim ustanovama stoje kulturne grupe, odnosno udruge koje svojim radom i kulturnim akcijama uvelike definiraju politiku mjesta u kojem se nalaze. Kroz svoje kulturne i umjetničke forme daju vitalnost kulturnoj politici te predstavljaju žarišta novog kulturnog identiteta pojedinih zajednica ili pak društva u cjelini (Dragojević, 2006). U slučaju Pule postoji niz kulturnih udruga koje svojim radom doprinose stvaranju boljeg i kvalitetnijeg kulturnog života u gradu. Izdvojit ću rad arhitektonske zadruge Praksa i kulturne udruge Sonitus koja organizira razne događaje od kojih je najznačajniji Visualia festival of light koji će također biti prikazan u radu. Kao treći subjekt kulturne politike stavlja se pojedinac. Odnos pojedinca i kulturne politike mora biti recipročan i interaktivan. Iako je subjekt pojedinac također od iznimne važnosti kada je u pitanju kultura nekog grada, u ovom diplomskom radu neće biti daljnjeg govora o njima.

Kulturne politike razlikuju se od zemlje do zemlje, ali općenito imaju za cilj poboljšati dostupnost umjetnosti i kreativnih aktivnosti građanima i promovirati umjetničke, glazbene, etničke, sociolingvističke, književne i druge izraze svih ljudi u zemlji. Što se tiče većine europskih zemalja (ovdje spada i Hrvatska), rad kulturnih politika zasniva se na raznolikosti kulturnih inicijativa i to posebno lokalnih pomoću kojih se održava sveukupnost kulturnog života i potiče kulturna demokracija. Zanimljiv je primjer raznolikosti skandinavskih i nordijskih zemalja od ostatka Europe zbog njihovog stabilnog političkog i gospodarskog sustava. Njihove kulturne politike su vezane uz industrijske i ekonomske ciljeve te oni potiču povezanost umjetnosti/kulture i ekonomije (Cvjetičanin, 2004). Oni rade na povezivanju kulture i industrije kako bi stvorili zajednički poslovno orijentirani potencijal. Za razliku od njih, Hrvatska svoj potencijal vidi u turizmu i u tom smjeru gradi kulturnu ponudu i raznolikost umjetničkih i kulturnih sadržaja. Naglasak stavlja na lokalnu kulturu kako bi potaknula inicijativu lokalnih grupa i umjetnika. U Hrvatskoj, Ministarstvo kulture je jedna od važnijih kulturnih institucija koja ima funkciju financiranja kulturnih projekata ali i nadležnost u poslovima praćenja, evidentiranja i promicanja kulturne baštine.

3. KULTURA I KULTURNA POLITIKA U HRVATSKOJ

Na početku poglavlja o kulturnoj politici u Hrvatskoj bitno je izložiti teoriju značenja kulture. Sam pojam kulture je veoma širok te jedan od najsloženijih u humanističkim i društvenim znanostima. Jedni od brojnih teoretičara koji su iznijeli svoju definiciju kulture su kulturni kritičari Robert Young i Raymond Williams. Njih sam izdvojila kao teorijski orijentir u daljnjem shvaćanju kulture kako bi rad bio što konzistentniji. Općenito, kultura iskazuje naše mišljenje o tome kako nešto treba izgledati, ono ne zrcali stvarno stanje stvari (Katunarić, 2007). Čovjek shvaća kulturu kao vlastitu datost, a ne kao društveno uvjetovanu i izgrađenu formu odnosa bez generacije prethodnika.

Dakle, za teorijski pristup i određenje jedne od definicija pojma kulture značajan je britanski teoretičar Raymond Williams. Osnova njegova rada *Culture and Society* iz 1958. godine bila je tvrdnja da je kultura „čitav način života“. Drugim riječima, za njega je kultura ukupnost načina života nekog društva. On shvaća kulturu kao dvije zasebne komponente koje se odražavaju u svakom ljudskom društvu. Prva označava čitav način života, a druga se odnosi na umjetnost i učenje. Njegov rad je ostavio traga u povijesnom značenju i određivanju samog pojma kulture. Pojam kultura znači: (1) opći proces civilizacije u smislu samouzdizanja i obrazovanja; (2) vjerovanje, praksu i način života koji razlikuje neku etničku skupinu ili neko društvo od drugih, kao i društvene slojeve, podskupine mladih, profesije itd. i (3) djela i praksu intelektualne, osobito umjetničke aktivnosti (Williams, 1983). Prva dva značenja kulture ovise o društvu, a treći red značenja pokriva kulturni sektor u nadležnosti ministarstva kulture. A s tim značenjem možemo povezati i strategiju kulturnog razvitka koja za cilj ima unaprijediti upravljanje u području kulture kako bi se stvorili temelji za jačanje infrastrukture i na kraju krajeva poticati kulturni život i umjetničko stvaralaštvo. Nadalje, teoretičar koji je također ostavio traga u definiranju pojma kulture je Robert Young, britanski kulturni kritičar i povjesničar. Za njega je kultura dijalektički proces, odnosno kako on to u svom eseju *Colonial Desire* objašnjava: „Kultura nikad ne stoji sama, već uvijek sudjeluje u konfliktnoj ekonomiji izvođenjem tenzije između istovjetnosti i različitosti, uspoređivanja i diferencijacije, jedinstva i raznolikosti, kohezije i disperzije, obuzdavanja i razaranja. Kultura nikad ne podliježe stanju stalnosti, zastoja ili organske totalizacije i stalno konstruiranje i rekonstruiranje kultura i kulturnih razlika hrani se beskonačnim unutarnjim neskladom u neravnotežama kapitalističkih gospodarstava koja ih provodi“. (Young, 1995, 53)

Kultura se naime razlikuje od društva do društva te se kao skup vrijednosti u svom razvojnem procesu neprestano redefinira. Proces razvoja kulture i kulturne politike u Hrvatskoj obuhvaća niz događaja i situacija u kojima se država našla, kao naprimjer: osamostaljenje, tranzicija, rat, financijska nestabilnost i kriza, novi suverenitet i tako dalje. Hrvatsko poimanje kulture mijenjalo se tijekom razdoblja. Tako je za vrijeme Jugoslavije kultura bila multinacionalnog karaktera, zatim jednostranačkog pa sve do hrvatskog, odnosno nacionalnog i višestranačkog u 90-ima. Unutar jugoslavenske države, kultura je bila prijenos ideološke i političke vladavine te se izdvajala od prostora stvaralaštva i kritičkog odnosa prema društvu. U 90-ima pak dolazi do velikih političkih i društvenih promjena za Hrvatsku, što bitno utječe i na samu kulturu, točnije kulturna shvaćanja i nove stavove i vrijednosti. Nezavisnošću Republike Hrvatske započinje i njen gospodarski rast koji biva usporen i otežan zbog ratnih zbivanja. Ratne godine izjednačavaju naciju i kulturu, a kulturna politika postaje implicitna tj. određena odlukama tijela kojima područje kulture nije u direktnoj nadležnosti, ali na njega djeluje. (Jurcan, 2016) Nakon 90-ih i ratnih razdoblja, 2000-e dolazi do novog pluralizma u Hrvatskoj i izmijenjenog shvaćanja u odnosu kulture i društva. Kultura i umjetnost počele su doprinositi ukupnom razvoju države i to polazeći od ideje da samo slobodan i nezavisan odnos kulture i umjetnosti (oslobođeni ideoloških i političkih zahtjeva) omogućuju razvitak njihove autonomije. Kulturni odnosi u Hrvatskoj oslobodili su se od bilo kakvog javnog oblika represije, osobito one državne. Bitno je naglasiti činjenicu da je 2000-ih godina formiran nezavisni kulturni sektor te je došlo do diverzifikacije izvora financiranja što je uvelike pripomoglo današnjem stanju smanjenja ovisnosti o javnim sredstvima. No, trenutačno stanje u Hrvatskoj usmjereno je s jedne strane prema afirmaciji u međunarodni okoliš, a s druge se još uvijek osjete znakovi decentralizacije i privatizacije u javnim politikama i kulturi općenito. Prema Cvjetičanin, Katunarić (2003, 9): „Hrvatska kultura, kultura u Hrvatskoj, nije nipošto sinonim etniciteta, sredine, vjere ili nacije; ona ima i različite regionalne, ne samo dijalektalne, nego i kulturološke, i etničke, i internacionalne komunikacijske, multikulturalne temelje. Različitosti ne potiru jedinstvo kulturnog identiteta nego ga umnažaju.“

Nadalje, važan korak u istraživanju kulturnih politika u Hrvatskoj je nastanak dokumenta „Strategija kulturnog razvitka“ čiji su urednici prof. dr. sc. Vjeran Katunarić i dr. sc. Biserka Cvjetičanin. Taj je dokument nastao u sklopu projekta „Hrvatska u 21. stoljeću“, a objavljen je 2001. godine u izdanju Ureda za Strategiju Republike Hrvatske. Kultura je napokon stavljen u fokus interesa svih stanovnika države. Jedan od ključnih ciljeva Strategije

kulturnog razvoja bila je „demokratizacija kulture koja ima za cilj povećati aktivno sudjelovanje u kulturi te popularizirati umjetnost i kulturu u školama“ (Primorac, et al., 2015, 4). Izrada ključnog strateškog dokumenta utječe na visoko pozicioniranje kulture, kao i na cjelokupni društveni razvoj. Kulturnu politiku prema važećoj strategiji razvoja treba definirati i poimati kao: „skup zakonskih i upravnih mehanizama koji pokreću i usmjeravaju upotrebu različitih resursa - financijskih, fizičkih, političkih, znanstvenih, obrazovnih i socijalnih – radi povećanja kulturnog kapitala zemlje i utjecaja na oblikovanje kulturnog krajolika“ (Primorac, et al., 2015, 45). Kulturna politika mora poticati promjene u svim kulturnim sferama, a država kao institucionalni okvir mora uspostaviti krajnji cilj, a to je kulturni razvitak cijelog društva. Razvoj kulture jest stratejski, stoga bi kulturna strategija trebala postati aktivnim dijelom kulturne politike Hrvatske. A pod glavne ciljeve kulturne politike, formirane u postojećim dokumentima Vlade i Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Kulturni razvitak, br. 1 i 2/2000.), uvrštavamo sljedeće:

- Stalno preispitivanje kulturnih vrijednosti (dinamizam nacionalne kulture);
- Poticanje individualnog stvaralaštva;
- Kulturni pluralizam, multikulturalizam i otvorenost prema okruženjima;
- Razvoj kulturne komunikacije i stvaralaštva putem novih informacijskih tehnologija;
- Preobrazba kulturnog sektora u ključnu polugu razvitka;
- Decentralizacija upravljanja kulturom i kulturnih djelatnosti; (Primorac et al., 2015, 39)

Naravno, uz ove opće i glavne ciljeve kulturne politike, najambiciozniji cilj svake države pa tako i Hrvatske jest dovesti kulturu u fokus svih stanovnika zemlje. Kako bi se ovi zadani ciljevi ostvarili potreban je čitav niz mjera od promjene zakonske regulative, kulturne administracije do povećanja i diverzifikacije ostalih izvora financiranja putem raznih olakšica ili pak sponzorstva. Kada je riječ o financiranju kulture, njeni izvori uglavnom dolaze iz državnog proračuna, stoga je glavna zadaća hrvatske kulturne politike održati raznovrsnost financijskih izvora. Iako umjetničke produkcije, u prvom planu kulturne industrije, imaju vlastitu zaradu, još uvijek im je glavni oslonac državni proračun i državne potpore. Naravno, na lokalnoj razini razvoj kulture ovisi o gradskom ili općinskom proračunu uz pomoć fondova Ministarstva kulture. Više o financiranju kulture iz gradskog proračuna na konkretnom primjeru Pule u sljedećem poglavlju.

Hrvatski kulturni sustav nije jedinstven, nego pripada krugu europskih sustava. Može se povezati sa srednjoeuropskim kulturnim sustavima koji kulturu shvaćaju kao javno dobro. Uzet ću za primjer Francusku i susjednu zemlju Srbiju radi lakšeg razumijevanja europskog kulturnog sustava. U Hrvatskoj, kao i u Srbiji, zastupljen je tranzicijski model kulturne politike. Osnovni cilj kulturne politike u Hrvatskoj je decentralizacija upravljanja kulturom i kulturnim djelatnostima. Tako su pomoću zakona, s ciljem postizanja što veće decentralizacije, poslovi iz područja kulture preneseni s države na lokalne ili općinske vlasti. U Francuskoj i Srbiji decentralizacija kulture je također u središtu prioriteta kulturne politike. Naravno, postoje razlike u ostvarivanju te decentralizacije. U Francuskoj, decentralizacija predstavlja strategiju koja se ostvaruje primjenom instrumenata kulturne politike kao što su zakonodavstvo, financiranje i strateško planiranje (Vraneš, 2011). S druge strane, u Hrvatskoj, a posebno u Srbiji, zakoni jesu doneseni, no u praksi nije mnogo napravljeno u ostvarivanju zadanog cilja. U Hrvatskoj proces ide jako sporo zbog nedostatka sredstava na lokalnoj razini, a u Srbiji se ne poduzimaju nikakve aktivnosti niti se koriste instrumenti koji bi vodili većoj decentralizaciji (Vraneš, 2011). Nadalje, u Hrvatskoj, Francuskoj i Srbiji država (Ministarstvo kulture) je glavni izvor financiranja. Također, ono što je zajedničko navedenim državama je „veća interakcija i uključivanje svih građana u kulturni život“ (Vraneš, 2011, 137). Kulturna djelatnosti i njene aktivnosti važne su za kvalitetno funkcioniranje društva općenito. Kultura je normirana djelatnost proizvodnje kulturnog sadržaja, kao i pružanja usluga u kulturi. Kada govorimo o modelima upravljanja u kulturi nije moguće izbjeći temu lokalnog kulturnog razvoja i decentralizacije, kao ni privatizacije u slučaju hrvatskog kulturnog sustava.

Općenito, decentralizacija je proces u kojem se ovlast i odgovornost za javne resurse i usluge prenose sa središnje razine vlasti na niže (Vidović, 2018). Decentralizacija kulturne politike obuhvaća bilo koji oblik djelovanja u kulturi, a uz pomoć nje se proširuju ovlasti lokalnih inicijativa u kulturi i poboljšava standard kulturnog života. Navedeno dobro zvuči na papiru, međutim stanje u Hrvatskoj nije na zadovoljavajućoj razini. U Hrvatskoj, decentralizaciju možemo tumačiti kao nestabilan proces samog kulturnog sustava koji se konstantno mijenja te je sukladno tome teško odrediti njegov ishod. Kako bi se promjene stavile pod kontrolu uvode se kulturna vijeća kojima država osigurava određene pretpostavke za decentralizaciju sustava kulture. Konkretnije su to objasnili Mišković, Žuvela i Vidović u zborniku *Uradimo zajedno*: „U Hrvatskoj se proces otvaranja kulturne politike realizira uvođenjem načela sudioničke meritokracije u procese donošenja odluka kroz uspostavu kulturnih vijeća te diversificiranim i decentraliziranim načinima financiranja kulture kroz

javna tijela kao što su Hrvatski audiovizualni centar (HAVC) i Zaklada 'Kultura nova' na nacionalnoj razini ili Pogon - Zagrebački centar za nezavisnu kulturu i mlade na lokalnoj razini" (2018, 48-49). Decentralizacija je i dalje važan predmet rasprave u hrvatskoj kulturnoj politici. Izrađen je model kulturne decentralizacije koja uključuje financiranje, infrastrukturu i planiranje na temelju kulturnog razvoja koji odgovara svim hrvatskim regijama i mjestima. No, model je stavljen na čekanje zbog nedostatka sredstava na lokalnim razinama. Smanjenjem sredstava za razvoj kulture postupno se narušava proces decentralizacije što uvelike utječe na djelovanje kulturnih politika u lokalnom smislu.

U Hrvatskoj, proces odlučivanja i donošenja odluka je odozgo. Drugim riječima, kulturna politika, bilo na nacionalnoj ili lokalnoj razini, nalazi se u rukama određenih grupa koje ograničavaju bilo kakav utjecaj iz vanjskog kruga kulturnih aktera. Taj je problem donekle riješen Zakonom o kulturnim vijećima² koji je donesen 2004. godine, a njegov prvi članak glasi ovako: „Kulturna vijeća osnivaju se pri Ministarstvu kulture za pojedina područja umjetničkog i kulturnog stvaralaštva radi predlaganja ciljeva kulturne politike i mjera za njezino provođenje, a posebice predlaganja programa javnih potreba u kulturi za koja se sredstva osiguravaju iz državnog proračuna Republike Hrvatske, te radi ostvarivanja utjecaja kulturnih djelatnika i umjetnika na donošenje odluka važnih za kulturu i umjetnost“. Često, odluke vezane uz kulturnu politiku donose osobe zaposlene na drugim pozicijama, a poslove iz djelokruga kulture obavljaju sporedno. Uspostavom kulturnih vijeća omogućilo se primjereno odlučivanje na razini županija, gradova ili općina, a pitanja o razvoju pojedinih područja u kulturi, kulturnoj infrastrukturi, kulturnim projektima došla su u prvi plan.

Kao prioritet razvoja kulturne politike u Puli, autori pulske kulturne strategije Mišković i Buršić istaknuli su unaprjeđenje postojećeg kulturnog sustava i promjenu odnosa među akterima u kulturi. Reorganizacijom uprave, osnivanjem Upravnog odjela za kulturu i dopunom poslovnika rada kulturnih vijeća pridonijelo je stabilizaciji, ali i razvoju kulturnog sektora u Puli. Koji su problemi kulturne politike na konkretnom primjeru grada čiji je potencijal izrazito velik, a koje su strategije propisane za unaprjeđenje i razvoj tog potencijala i samog kulturnog sustava istražiti ću u sljedećem poglavlju na temelju dokumenta „Kulturna strategija grada Pule u razdoblju od 2014. godine do 2020. godine“.

---

² Narodne novine Republike Hrvatske, br. 53/01.

4. LOKALNO DJELOVANJE KULTURNE POLITIKE

Modeli funkcioniranja kulturne politike temelje se na različitim povijesnim i kulturnim tradicijama. Ono što povezuje svaku kulturnu politiku jesu tri osnovne razine djelovanja: (nad)nacionalna, regionalna i lokalna razina. Kulturna politika na (nad)nacionalnoj razini ima ulogu promotora, ali i zaštitnika nacionalnih kulturnih vrijednosti. Nadalje, „niža“, odnosno regionalna razina pojedine nacionalne kulturne politike često se ne može precizno odrediti. Razina regionalne kulturne politike leži između središnje i lokalne vlasti, a cilj joj je „objedinjavanje i jačanje ukupnih resursa i vrijednosti nekog područja s ukupnim kulturnim kompleksom zemlje“ (Dragojević, 2006, 112). U Hrvatskoj regionalnu razinu tako predstavljaju županije.

Kada je riječ o lokalnoj razini kulturne politike važno je istaknuti kulturnu specifičnost nekog grada, općine ili pak seoske sredine. Svaka lokalna zajednica želi pokazati svoju kulturnu raznolikost i uspješnost održavanja iste. Kako bi u tome uspjela, treba uspostaviti visokorazvijenu kulturnu infrastrukturu unutar svih lokalnih jedinica, podržavati lokalno kulturno i umjetničko stvaralaštvo, poticati nove kulturne forme i razviti lokalno samofinanciranje određenih kulturnih djelatnosti (Dragojević, 2006). Osim Pule koji je temelj proučavanja ovog rada, ukratko ću se dotaknuti kulturne politike i strategije razvoja u gradovima koji su se prijavili na projekt Europske prijestolnice kulture 2020. godine, a to su Rijeka³ i Osijek⁴. Bitno je spomenuti činjenicu da većina gradova u Hrvatskoj nema dokument lokalne kulturne politike. Nekoliko gradova svoj razvoj kulturne politike donose u obliku strateških planova kulture koji se selektivno primjenjuju (Žuvela, 2015). Pula, Rijeka i Osijek jedni su od gradova koji su donijeli svoj strateški plan lokalne kulturne politike. Rijeka je postala Europska prijestolnica kulture zbog svog kulturnog programa i isticanja kulture kao važne djelatnosti društvene zajednice. Što se tiče kulturne politike, u donošenju odluka Grad Rijeka ima najmoćniju ulogu. Grad Rijeka kontrolira većinu resursa vezanih za kulturu i to na način da: postavlja ravnatelje kulturnih ustanova, određuje proračun za kulturu, imenuje kulturna vijeća koja suodlučuju o raspodjeli sredstava za programe (Mišković, 2012).

---

³ Više informacija o samoj kulturnoj strategiji grada Rijeka za period od 2013. Do 2020. godine možete pronaći na sljedećem linku: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2013/04/Strategija-kulturnog-razvitka-Grada-Rijeke-2013.-%E2%80%932020.pdf>

⁴ Više informacija o samoj kulturnoj strategiji grada Osijeka za period od 2014. Do 2020. Godine možete pronaći na sljedećem linku: <https://www.osijek.hr/dokumenti/strategija-kulturnog-razvitka-grada-osijeka-2014-2020/>

Uspješnost kulturne politike u Rijeci može se pripisati postojanju bliske suradnje između grada, odnosno uprave, javnih ustanova i nezavisnog sektora. U Osijeku, uspješnost kulturne politike može se iščitati iz kvalitetnog rada kulturnih ustanova, kazališne i glazbene scene. Osijek kao grad bogate kulturne baštine, osobite nematerijalne, radi na povezivanju kulture i turizma te razvijanju alternativne scene. Najvažniju ulogu u upravljanju kulturnim razvitkom imaju Upravni odjel za društvene djelatnosti i Odsjek za kulturu. Kulturno prepoznatljiv identitet ovog grada privukao je razne kulturne udruge i umjetnike pojedince da stvaraju i djeluju na tom području. Naravno, problem s financiranjem vidljiv je i u ovom gradu, a on se odražava na provedbu planiranih kulturnih događanja. No, unatoč tome njihov je cilj poticati umjetnike, osigurati uvjete za razvoj kreativnih industrija te približiti kulturu građanima. Zbog proračuna, same veličine, želje i mogućnosti strategije kulturnog razvoja razlikuju se od grada do grada. Iako su i Osijek i Rijeka bili kandidati za Europsku prijestolnicu kulture 2020., njihova se strategija razlikuje. Otvorivši prve stranice Strategije grada Rijeke za razdoblje od 2013. do 2020. godine, uviđam kako je kandidatura za EPK imala itekakvog utjecaja na stvaranje same strategije. Kulturna politika Rijeke ima problema koji se tiču upravljanja ustanovama, revitalizacije prostora za kulturu i financiranje razvoja kulturnih djelatnosti. Međutim, Rijeka je čvrsto odlučila kako joj je financijska pomoć (koja dolazi s EPK) prijeko potrebna te je u tom smjeru krenula s planom kandidature i nacrtom kulturne strategije. S druge strane, Osječka strategija za razdoblje od 2014. do 2020. Godine više je bazirana na lokalnom osnaživanju i profiliranju kvalitetne kulturne politike koja će svojim građanima priuštiti kulturne sadržaje kakve oni očekuju. Naravno, nisu u potpunosti maknuli prioritet kandidature za EPK, ali samo jedno poglavlje u kojem se javnosti prezentira nacrt same kandidature očito nije bio dovoljan za osvajanje.

Najviše utjecaja na organizaciju u kulturi imaju lokalne kulturne politike. Izabравši analizu kulturne politike grada Pule, potrebno je upoznati se s njenom kulturnom strategijom na lokalnoj razini.

4.1. Kulturna strategija grada Pule

Uz gradove Osijek, Dubrovnik i Rijeka, Pula se također natjecala u borbi za titulu Europske prijestolnice kulture 2020. godine. Temom „Demilitarizacija! – Od tvrđave do foruma“ naglasili su da je kultura jedini pravi odgovor na nasilje i mržnju. Jedan od glavnih kriterija povjerenstva bila je razrađena kulturna strategija te se uzimala u obzir sama razrada,

ali i umjetnička forma. Iako nisu proglašeni kao grad prijestolnica kulture, istraživanje Europske komisije, objavljeno početkom listopada 2019. godine, u sklopu projekta pod nazivom „Cultural and Creative Cities Monitor 2019“ (C3 Monitor), je pokazalo da je grad Pula najuspješniji hrvatski grad s najviše kulturnog i kreativnog potencijala⁵. No, pitanje je radi li Pula na realizaciji potencijala ili to ostaje samo na riječima? U ovom poglavlju primarni zadatak bit će temeljno proučiti viziju pulske kulturne strategije koja počiva na ukupnim kulturnim i umjetničkim potencijalima, njene ciljeve, planove i programe za unaprjeđenje samog kulturnog sustava.

Općenito, kulturna strategija je dokument kojim se definiraju rokovi potrebni za unaprjeđenje kulturnog sustava. U Puli važeća strategija je usvojena 2014. godine te se odnosi na period do 2020. godine. U izradi dokumenta „Strategija razvoja kulture grada Pule“ početkom 2012. godine sudjelovao je stručni tim pod vodstvom Davora Miškovića i Edgara Buršića. Nakon provedenih razgovora s kulturnim vijećima Grada Pule i savjetodavnim tijelima u kulturi te analizi postojećih dokumenata došli su do zaključka da je ključni problem postojeći sustav organizacije kulturnog djelovanja. Iako autori strategije ističu potencijal kulture na području Pule, ali kako bi se potencijal realizirao grad mora pronaći način za kvalitetnu međusektorsku suradnju. Naglašavaju da je: „realizacija kulturnih potencijala nemoguća bez široke koalicije aktera u kulturi i njihove suradnje s drugim sektorima...“(Mišković, Buršić, 2013, 12). Ključni problem u kulturi u Hrvatskoj, a primarni problem kulturne politike u Puli zasigurno je nedostatak novca te je stoga provedba različitih mjera u području kulture ograničena nedostatkom kapitala, ali i organizacije. No, autori su zaključili da se svi projekti mogu realizirati uz pomoć nove mogućnosti financiranja putem strukturnih i drugih fondova Europske Unije⁶.

---

⁵<https://hrturizam.hr/pula-na-listi-gradova-s-najvise-kulturnog-i-kreativnog-potencijala-prema-europskoj-komisiji/>

⁶ Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju znatno se povećala mogućnost povlačenja sredstava iz Europske zajednice, u ovom slučaju za potrebe realiziranja projekata iz područja kulture. Ministarstvo kulture RH pruža potporu u vidu sufinanciranja dijela troškova projekata koji ostvare sufinanciranje EU programa Kreativna Europa. Temeljni strateški dokument Europske unije za razdoblje od 2014. do 2020. godine je Europa 2020. koji definira prioritete i ciljeve za daljnji razvoj Europske unije. U financijskom razdoblju 2014.-2020. RH je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura. Više informacija na: <https://www.eu-projekti.info/fond-category/esi-fondovi/>

Osim financijskih problema, prema autorima, drugi važan problem u pulskoj kulturi je nedostatak vrijednosne orijentacije. Ne postoji dominantan sustav vrijednosti te kulturni akteri ne znaju kriterije uspješnog rada pa se istovremeno otvara prostor za manipulaciju i kritiku. Raspodjela odgovornosti je također problem kulturne politike jer odgovornost za učinjeno pripada sustavu, a ne pojedincima. Naime, nitko više nema moć nad kulturnim sustavom, a odluke je teško donijeti bez koherentnog sustava opravdanja. Autori predlažu ponovno osnivanje Upravnog odjela za kulturu koji će biti kamen temeljac za donošenje pravih odluka vezanih za kulturu i njene aktere. Sljedeći važan problem koji je također povezan s pitanjem vrijednosti je nejednakost unutar kulturnog sustava. U tekstu je ta nejednakost prepoznata kao „posljedica zakonskog okvira koji kulturu shvaća kao javno dobro i funkcije obavljanja kulturne djelatnosti prenosi na javne ustanove“ (Mišković, Buršić, 2013, 7). Stoga dolazi do komodifikacije javnog sektora čije su posljedice povećanje troškova za sve izvan tog sektora i dodatno produbljivanje nejednakosti. Potrebno je redefinirati ulogu javnih ustanova u kulturi nakon koje će one biti odgovorne za razvoj cijelog područja svog djelovanja, a ne samo za vlastiti razvoj.

Potencijal kulturne politike Pule moći će se ostvariti tek nakon realiziranja triju strategija djelovanja koja su prema autorima najbitnija, a to su:

- umrežavanje institucija, nezavisne scene i pojedinaca (rad na međusobnoj komunikaciji)
- razvoj publike, povećanje broja korisnika
- intersektorska suradnja odnosno uključivanje kulture u ekonomske i socijalne razvojne programe

A da se kulturni sektor u Puli ojača potrebno je promijeniti odnose među akterima u kulturi, odnosno organizacijama i pojedincima. Unaprjeđenje kulturnog sektora moguće je jedino uz visok stupanj kohezije među gore navedenim akterima koji djeluju u kulturi. Pula je Upravni odjel za kulturu bio prijeko potreban u vrijeme stvaranja kulturne strategije. Naime, Pula je od 2001. godine imala odjel za kulturu, a prvi pročelnik je bio Eros Čakić, poznati pulski akademski slikar, danas voditelj Gradske galerije Pula. Do 2006. godine radio je i na koordinaciji kulturnih udruga u Puli. Nakon njega, funkciju pročelnice obnašala je Klara Udovičić, do 2010. godine kada je nezadovoljna reorganizacijom gradske uprave dala ostavku. Mediji su tada pisali o njezinom razočarenju činjenicom da je proračunom za iduću godinu srezano 1,3 milijuna kuna za potrebe kulture. Tako je postal Kulturistra napisao sljedeće: „Gradski čelnici su još jednom pokazali kako kulturne potencijale svojega grada ne

znaju iskoristiti, da ih ne prepoznaju i/li ne priznaju te da im se kultura nalazi sve niže i niže na njihovoj ljestvici prioriteta⁷. Radeći na novoj kulturnoj strategiji, autori su naveli da bi se do 2013. godine trebao osnovati Upravni odjel za kulturu Grada Pule i napraviti novu reorganizaciju uprave. U to vrijeme građani su izražavali veliko negodovanje i nepovjerenje prema javnim vlastima, pa je prema potrebi koja se javila s novom kulturnom strategijom odjel ponovno otvoren 2013. godine. Vladajući su spoznali važnost kulture i kulturne ponude za turizam koji je u to vrijeme prepoznat kao dobar izvor zarade. Glas Istre iznio je zadovoljstvo građana zbog ponovnog otvaranja odjela: „Vijećnici pulskog Gradskog vijeća jednoglasno su usvojili odluku o ponovnom uspostavljanju samostalnog gradskog Upravnog odjela za kulturu, a odluka je donesena u sklopu izmjene odluke o ustrojstvu i djelokrugu upravnih tijela Grada Pule. Mora se priznati da je odluka donesena na radost mnogih. Odjel za kulturu je, naime, ukinut, i pripojen Odjelu društvenih djelatnosti 1. siječnja 2010. godine. Spajanje je izazvalo negodovanje, i pojedinih vijećnika, ali posebno pulskih kulturnjaka koji su smatrali da Pula zaslužuje više⁸. Mjesto nove pročelnice zauzela je Jasmina Nina Kamber, koja je bila zamjenica pročelnika Odjela društvenih djelatnosti. Izabrao ju je gradonačelnik Pule, Boris Miletić kao logičan izbor nakon osamostaljivanja Odjela za kulturu od Odjela za društvene djelatnosti. Osnivanjem tog odjela vlast je pokazala želju za razvojem kulture u gradu koji je prepun kulturne povijesti i suvremenog umjetničkog stvaralaštva. Građanima i kulturnim djelatnicima vraćena je nada za budućim kulturnim razvojem. Upravni i stručni poslovi koje obavlja Upravni odjel za kulturu poklapaju se s navedenima u kulturnoj strategiji, a oni su sljedeći⁹:

- upravni i stručni poslovi osiguravanja lokalnih potreba stanovnika u djelokrugu kulture za područja knjižnične i nakladničke, scenske, dramske, filmske, glazbene, muzejske, galerijske i likovne djelatnosti, kao i područja inovativnih kulturnih i umjetničkih praksi te kulturnog amaterizma
- predlaže raspodjelu sredstava proračuna Grada za programe javnih potreba u kulturi
- prati rad u ustanovama u kulturi osnivač kojih je Grad Pula
- prati i potiče rad udruga u kulturi
- koordinira rad kulturnih vijeća i povjerenstva

---

⁷ <http://kulturistra.hr/lang/hr/2009/12/udovicic-odstupila-s-mjesta-procelnice-odjela-za-kulturu/>

⁸ <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/naknadna-pamet-grad-pula-vraca-odjel-za-kulturu-433630>

⁹ <https://www.pula.hr/hr/uprava/upravni-odjeli-i-sluzbe/upravni-odjel-za-kulturu/>

- koordinira pripreme kulturnih programa, manifestacija i projekata
- daje stručnu pomoć u realizaciji programa i rješavanju problematike korisnika proračuna Grada iz djelokruga Odjela
- prati poslove iz djelokruga provedbe projekata zaštite i očuvanja nepokretne i pokretne kulturne baštine,
- vodi brigu o objektima kulture, što obuhvaća poslove u vezi gospodarenja, planiranja tekućeg i investicijskog održavanja te nabave opreme
- predlaganje i sudjelovanje u izradi strateških dokumenata kulturne politike Grada
- obavlja poslove vezane uz unapređenje rada s udrugama građana i promicanje sudjelovanja građana u odlučivanju, te razvoj civilnog društva

Samo osnivanje odjela za kulturu pridonijelo je sistematizaciji gore navedenih poslova. Briga o kulturnoj ponudi nekog grada, u ovom slučaju Pule, iziskuje potpunu posvećenost njenih aktera. Upravni odjel za kulturu financira se iz gradskog proračuna. Nakon osnivanja odjela proračun za kulturu se u 2014. godini povisio s prijašnjih 23 milijuna kuna na 30 milijuna kuna za potrebe realizacije programa, aktivnosti i projekata. Narednih godina, sredstva za kulturu su se povećavala i u 2020. godini dosegla vrhunac u iznosu od 47 i po milijuna kuna. Za program javnih potreba u kulturi izdvojeno je najviše novca, a ono se temelji na: „zakonskim obvezama Grada u financiranju javnih potreba u kulturi i aktima iz samoupravnog djelokruga lokalnih jedinica u zadovoljavanju javnih potreba stanovništva u području kulture“¹⁰. Upravni odjel za kulturu Puli je bio i više nego potreban jer se kultura počela gledati na drugačiji način, ulagajući u njen potencijal i radeći na kulturnoj, a i turističkoj ponudi grada.

Pula je središte kulturne proizvodnje u Istri, a sa svojim mnogobrojnim programima, manifestacijama i aktivnostima potvrđuje status grada s najvećim brojem kvalitetnih sadržaja na Jadranu. Nakon 2013. godine i nove kulturne strategije vidljiv je pomak, kako na financijskoj strani, tako i na kreiranju kulturnih sadržaja. Do danas su za potrebe kulturnog života grada uložena pozamašna sredstva, a u 2020.-oj se nastavlja sa značajnim investicijama oko infrastrukture i opreme kako bi se podigla kvaliteta produkcije i uvjeti praćenja sadržaja. Što se tiče kulturnih programa i događaja, Grad Pula najviše izdvaja za Pula film festival i to čak 5 milijuna kuna. Iz proračuna financiraju se i sljedeće kulturne manifestacije: Sa(n)jam knjige u Istri, Festival dječje knjige - Monte Librić, Prosinac u Puli, Međunarodni kazališni

---

¹⁰ <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/proracun/proracun-za-2020/>

festival PUF, Međunarodni kazališni festival mladih, Classical Music Festival, Monteparadiso Festival, Summer Classic festival u Areni te Visualia festival of light koji je Pulu digao na jednu inovativniju razinu i proširio kulturnu ponudu grada. Valja napomenuti kako Turistička zajednica grada Pule također sudjeluje u financiranju nekih kulturnih manifestacija, primjerice Visualia festivala.

Od 2010. do 2013. godine, odlukama o financiranju i raspodjelom sredstava za kulturnu ponudu grada bavili su se akteri koji nisu bili nužno vezani za kulturu. Naravno, i kulturno vijeće ima svoj doprinos u prijedlozima programa i u raspodjeli sredstava u kulturnom sektoru. No, problem na koji su naišli Mišković i Buršić leži u cijelom sustavu koji funkcionira veoma rutinski. Kulturno vijeće valorizira prijedloge programa koji stižu na Natječaj za javne potrebe u kulturi, zatim se ti prijedlozi integriraju u proračun za kulturu, a taj se dalje veže za gradski proračun. Na taj se način kanalizira raspodjela sredstava u kulturnom sektoru, a odluke o sredstvima imaju članovi kulturnih vijeća. Autori strategije napominju važnost unaprjeđivanja procesa odlučivanja i to tako da članovi kulturnih vijeća steknu što kvalitetniji uvid u same programe i njihovu provedbu. Problem odlučivanja je često u komunikaciji između članova među sobom i između vijeća i proračunskih korisnika. Autori predlažu da se uvedu komunikacijski protokoli, odnosno sastanci na kojima će se razmatrati stanje kulture u gradu i raspravljati o proračunu i raspodjeli sredstava. Od kulturnih vijeća će se zahtijevati da budu aktivniji u kulturnom životu grada. Protokoli za autore predstavljaju: „važne aktivnosti koje bi trebale pridonijeti ostvarenju svih ciljeva jer formaliziraju kanale utjecaja, produbljuju razumijevanje među akterima u kulturi, čine transparentnijim način odlučivanja i omogućavaju kvalitetniju selekciju i omogućavaju rad onih aktera u kulturi koji su financirani iz gradskog proračuna“ (Mišković, Buršić, 2013, 24). A koju ulogu u kreiranju kulturnog života Pule ima kulturno vijeće od njihovog osnivanja do danas, objasnila je Lena Radunić (viši stručni suradnik za kulturu i civilno društvo):

Kulturna vijeća Grada Pule osnivaju se za pojedina područja umjetničkog i kulturnog stvaralaštva u svrhu predlaganja ciljeva kulturne politike i mjera za njezino provođenje, a posebice predlaganja programa javnih potreba u kulturi te radi ostvarivanja utjecaja kulturnih djelatnika i umjetnika na donošenje odluka važnih za kulturu i umjetnost. Do danas, u Puli imamo kulturna vijeća koja su zaduženja za: scensku, dramsku i filmsku umjetnosti, za knjigu i nakladništvo, za nove medijske kulture i kulturu mladih, za glazbene i ljetne glazbeno-scenske programe, za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara te za likovnu umjetnost. Svako kulturno vijeće ima po pet članova, a mandat traje četiri godine. Članovi su kulturni

djelatnici/ umjetnici koji svojim dosadašnjim dostignućima i poznavanjem djelatnosti pomažu u ostvarenju ciljeva za potrebe kulturnog života grada i građana. Oni uvelike pomažu u donošenju odluka vezanih za kulturnu politiku, zajedno s Upravnim odjelom za kulturu (Lena Radunić, razgovor putem e-maila, travanj 2020).

Također, već spomenuti natječaj za javne potrebe i dodjela sredstava na gradskoj razini uvelike pridonose razvitku kulturne politike. Javne potrebe u kulturi za koje se osiguravaju sredstva iz proračuna Grada Pule jesu djelatnosti u kulturi, aktivnosti, projekti, programi i manifestacije u kulturi, a koje će se financirati prema mogućnostima proračuna. Natječaj je prvi korak u definiranju javnih potreba u kulturi, a sredstva dobivena putem natječaja određuju kulturnu ponudu grada. Autori napominju da je mehanizam dodjele sredstava od izrazite važnosti, no dosadašnji mehanizam u Puli pokazao se kao nefunkcionalan. Natječaj ne zadovoljava sve kriterije, odnosno „trenutnom raspodjelom sredstava u Puli prvenstveno se ublažavaju teške financijske prilike u kojima se osmišljavaju i provode kulturni programi, a njome se zapravo ne određuju prioriteta u kulturnoj ponudi grada“ (ibid, 18). Ključni parametri u natječaju moraju biti zadani u skladu s kulturnim vrijednostima stoga autori predlažu redizajn natječaja za javne potrebe. Već sljedeće 2014. godine, Grad Pula je djelomično poboljšao natječaj i to uvođenjem sustava e-prijave. Velik broj prijavitelja je izrazio nezadovoljstvo ovakvim sustavom zbog netransparentnosti i nepostojanjem jasnih kriterija za bodovanje i ocjenjivanje samih projekata. Nakon dugog vijećanja, godinu kasnije odlučeno je da će Upravni odjel za kulturu Grada Pule objavljivati poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi. Upravni odjel za kulturu igra važnu ulogu u donošenju odluka vezanih uz razvoj kulture i njenih sadržaja. Redizajn natječaja povisio je i proračun za kulturu, odnosno gradski proračun zbog znatnih povećanja sredstava namijenjenih financiranju programa i dodatnom opterećenju samih subjekata koji provode programe. Program javnih potreba u kulturi temelji se na zakonskim obvezama Grada u financiranju javnih potreba u kulturi i aktima iz samoupravnog djelokruga lokalnih jedinica u zadovoljavanju javnih potreba stanovništva u području kulture. Važno je spomenuti napredak u zadnjih nekoliko godina zbog toga što službenici Upravnog odjela za kulturu oslušuju potrebe građana, prate događaje, manifestacije i projekte u kulturi na području Pule te gotovo svakodnevno raspravljaju o istima. Tako su i po prvi puta, 2018. godine organizirani intervjui s udrugama koje koriste prostore u kulturnoj ustanovi Rojc kako bi se utvrdilo postojeće stanje korištenja prostora i budućnost namjene istih.

5. PROSTOR GRADA KAO PROSTOR ZA KULTURU

Razni teoretičari, poput Manuela Castellsa, i David Harveya, zaslužni su za promjenu paradigme prostora i samog razmišljanja o njemu. Tako je Manuel Castells, profesor sociologije, u jednom od svojih djela *Uspon umreženog društva* pisao o prostorima tokova, o mjestima, o industrijalizaciji društvene prostorne forme. S druge strane, istaknuti profesor antropologije i geograf David Harveya u svom djelu *Društvena pravda i grad* govorio o pojmovima poput: pravedni grad, geografska nejednakost, kapitalistički grad. Castells i Harvey su jedni od prvih koji su počeli razmišljati o fizičkom prostoru kao o kontejneru kulture, praznini koja bez ljudskog djelovanja nema egzistenciju. Da prostor u sebi sadrži određene ideologije, isticao je i francuski filozof i sociolog Henri Lefebvre. Za njega, prostor ovisi o fizičkoj datosti koju ljudi transformiraju, odnosno daju različita značenja. Želi da shvatimo da postoji društvena organizacija prostora. Stoga on govori o društvenom prostoru koji je oblikovan prirodnim, povijesnim i graditeljskim elementima, ali njima nije reificiran, već je prostor oblikovan i društvenim odnosima koji se u njemu odvijaju (Čapo, Zrnić, 2011, 31). Prema Lefebvreu prostor je: „društveni odnos, proizveden od društvenih odnosa, ali je i probijen društvenim odnosima te također sudjeluje u proizvodnji društvenih odnosa“ (1991, 186). Njegovim filozofskim razmišljanjem možemo doći do zaključka da prostor kao društveni proizvod sudjeluje u reprodukciji cjelokupnih proizvodnih odnosa nekog društva. Pa kada Lefebvre govori o tome da je kapitalizam preuzeo inicijativu u proizvodnji prostora, to zapravo čini ciljajući na vlastito preživljavanje. Drugim riječima, kapitalizam kao takav proizvodi nove prostore. U ovom slučaju, gradska politika proizvođači i rekonstruirajući nove prostore 'udovoljava' potrošačima, turistima i tako dolazi do glavnog cilja, a to je zarada. Dominantne društvene strukture preuzimaju aktivnost proizvodnje prostora i tako osiguravaju vlastitu egzistenciju.

Kulturna politika je svojim većim dijelom usmjerena na kulturnu infrastrukturu. Konkretnije, ona svoju efikasnost i učinkovitost rada mjeri sposobnošću održavanja i ulaganja u infrastrukturu. Razvoj suvremenih gradova obilježen je ulogom kulture što je dovelo do promjena u procesima stvaranja i prilagođavanja javnih politika od urbanog planiranja, gospodarske i obrazovne politike do kulturne politike (Vidović, 2018, 41). Javni prostor grada istovremeno je scena i poprište oblikovanja kulturne i društvene svakodnevice, propitivanja vrijednosti društva te identiteta. Kulturnoantropološka ideja kulture jest ta da postoji intrizična veza između prostora, kulture i identiteta. Javni prostori definirani su istovremeno kao "izraz

društvene moći, ali i snaga u oblikovanju društvenih odnosa” (Low i Smith, 2006, 21). Prostor dobiva na značenju svakodnevnim praksama življenja, odrastanja kao i korištenjem istog. Stoga kulturu nekog društva možemo proučavati tako da istražimo načine na koje to isto društvo konceptualizira prostore oko sebe. Autorice Čapo i Zrnić u knjizi *Mjesto, nemjesto*, daju primjer Zapada koji konceptualizira prostor kao sirovinu, kao nešto što možemo iskoristiti za proizvodnju. U svojoj knjizi one govore o prostoru kao „kontejner kulture“, napominju kako se stvara dojam da je posve jednostavno odvojiti jednu kulturu odvojiti od druge. Ističu tako i kulturnoantropološku ideju kulture u kojoj postoji intrizična veza između prostora, kulture i identiteta (Čapo, Zrnić, 2011, 26).

Već spomenuta knjiga *Mjesto, nemjesto* ujedno je i zbirka raznih radova na temu promišljanja prostora i kulture. Da prostor ima kapitalističku i političku moć, slaže se i autorica teksta *Aspekti ugroženosti javnih prostora*, Anđelina Svirčić Gotovac. Autorica Gotovac (2011, 303) navodi kako: „Fizički prostor ili prostor mjesta u suvremenom dobu postaje atraktivan resurs s mogućnostima za brojne investicije i ekonomski profit, ali i za česte manipulacije i zloupotrebe omogućene kapitalističkim i tržišnim mehanizmima poslovanja“. Prostor je postao roba čija se vrijednost određuje u njegovoj veličini i vrijednosti koju postiže na tržištu nekretnina. Zaključuje kako je: „nastupilo vrijeme zaborava onih pravih vrijednosti koje prostor ima – kulturnih, simboličkih, povijesnih i kolektivnih vrijednosti“ (Svirčić Gotovac, 2011, 308). Prostor je tako postao resurs koji nudi mogućnost stjecanja profita, a mnogi akteri političke scene tu mogućnost i iskorištavaju. Također, smanjena je i participacija građana u odlukama koje se tiču njihovih interesa u vlastitom gradu. Svoje nezadovoljstvo u vezi prostora u kojima se može odvijati određena izložba ili neka predstava i slično, iskazuju ne samo građani, već i oni koji se kroz kulturu i umjetnost žele predstaviti. Kultura je javna potreba građana u kojoj umjetnici, a i kulturnjaci, žele predstaviti sebe i svoje 'produkte', ali im država ili vlastiti grad to onemogućava. Država, ili grad moraju omogućiti jednako sudjelovanje u kulturi za sve građane, bilo kao njezina proizvođača ili kao njezina potrošača (Zlata, 2011). Po svemu sudeći, stanje javnih prostora odraz je kulturnog i umjetničkog razvoja jednog grada i društva. U samom središtu grada prostori su često povijesno naslijeđeni i uređeni prvenstveno s ciljem da budu atraktivni za posjetitelje i kao takvi konzumirani u svrhu komercijalnost, ugostiteljskog sadržaja. S druge strane, u predgrađima gradova nedostaje kvalitetno uređenih prostora i sadržaja koji bi bitno unaprijedili kvalitetu života (Vlahek, Kireta, 2018). U nastavku će biti predstavljeno stanje gradskih prostora u Puli koja su namijenjena za kulturno izražavanje.

6. STANJE PROSTORA ZA KULTURU U PULI

Načela suvremene kulturne politike trebaju se temeljiti na "modernom razumijevanju kulture kao širokog skupa djelatnosti", napominje Zlatar (2008, 150) u svojoj knjizi *Prostor grada prostor kulture*. Kultura nije zasebna djelatnost rezervirana za elitu, ona predstavlja integralni dio svakog čovjekovog života, odnosno građanina. Ulogu u oblikovanju kulturne politike i donošenju odluka vezanih uz njezina načela i ciljeve trebaju imati svi sudionici simboličkog polja kulture. Kada se odlučuje o financiranju treba imati na umu da je kultura „razvojni moment društva“ te da ona nije trošak, već ulaganje (Zlatar, 2008, 117). Razvoj kulture u Puli ovisi o odlukama onih koji odlučuju u što će se novac ulagati, često zanemarujući glasove samih građana. Glavna misija provedbe kulturne strategije grada Pule u razdoblju od 2014. do 2020. godine, a zatim i misija kulturnog sektora je „kontinuirano unapređivanje kulturnog standarda građana“ (Mišković, Buršić, 2013, 5). Mišković i Buršić (2013) napominju kako kulturni sektor pridonosi ukupnoj kvaliteti života stanovništva u gradu. U Puli kultura je prepoznata kao jedan od mogućih generatora razvoja, ima potencijala koji nažalost nije aktualiziran. Autori smatraju da je problem u samom natječaju koji se objavljuje jednom godišnje i to svim udrugama općenito, nema posebnog natječaja za kulturu. To je javni natječaj za dodjelu poslovnih prostora udrugama na uporabu. Odlukom o kriterijima, mjerilima i postupku dodjele na uporabu poslovnih prostora Grada Pule propisani su kriteriji i mjerila za dodjelu prostora te sam postupak prijave na natječaj¹¹. Na temelju pristiglih prijava i bodovanja istih po propisanim kriterijima, Povjerenstvo odlučuje o dodjeli prostora koji se dodjeljuju onima koji su ostvarili najviše bodova. Prostori se daju na uporabu uz naknadu od 1,00 kn/m² na 5 godina uz mogućnost daljnjeg produljenja. Umjetničkim organizacijama prostori se mogu dodijeliti na korištenje uz pisani obrazloženi zahtjev o čemu zaključkom odlučuje Gradonačelnik, također za 1,00kn/m² na 5 godina uz mogućnost produljenja ugovornog odnosa, a sve na temelju Zaključka o postupku dodjele prostora Grada Pule na korištenje¹².

Pulska kultura zauzima prostore u središtu grada gdje je smještena većina kulturne infrastrukture. Takva koncentracija kulturnog djelovanja u središtu grada nasljeđe je prošlosti u kojoj je teritorij, fizički prostor, bio ključna odrednica ekonomskog, socijalnog i kulturnog života (Mišković, 2012). Pula je stoga u prostornom smislu zapušten grad, prostori zjape

---

¹¹ Službene novine br. 7/16, 1/17, 17/19

¹² Službene novine br. 17/19

prazni te propadaju zbog cijena nekretnina na tržištu. Temeljni problem kulturnog pogona svakog grada u Hrvatskoj, pa tako i Pule, tiču se pitanja financiranja i infrastrukture (Zlatar, 2008, 67). Potrebno je naglasiti kako rast broja kvadrata, prostora za kulturu u Puli stagnira. Problem stagnacije leži u načinu financiranja, odlučivanja nadležnih, ali i u modelu upravljanja kulturnih institucija. U izradi kulturne strategije, Mišković i Buršić su napomenuli kako je obavljanje kulturnih aktivnosti otežano upravo zbog zapuštenosti prostora ili uvjeta u kojima se aktivnosti obavljaju. Potrebna je stabilizacija cjelokupnog kulturnog sektora, a jedan od prioriteta jest taj da se podigne kvaliteta same infrastrukture. Stoga oni predlažu osnivanje Koordinacije za uređenje javnih prostora koju bi činili kulturni akteri poput Odjela za kulturu, Arheološkog muzeja, Turističke zajednice i dr. Dok oni to nisu predložili, postojeće inicijative različitih aktera ne samo da nisu bile usklađene, već su bile u antagonističkom odnosu. Konkretnije, osnivanjem Koordinacije kao jedno od savjetodavnih tijela u Gradu Puli, imalo bi obvezu podnošenja godišnjeg izvještaja o potrošenim financijama vezanih za uređenje kulturnih prostora. Riječima Miškovića i Buršića (2013, 21): „koordinacija za uređenje javnih prostora bi trebala raditi na povećanju vidljivosti grada, kulturne baštine i javnog prostora.“

Kulturu grada trebaju voditi čvrsti i stabilni akteri, trebaju se u potpunosti posvetiti razvitku kulturnih sadržaja, kao i uređenju javnih prostora za potrebe istih. Razgovarajući s arhitektom zadruge Praksa iz Pule, Emilom Jurcanom, otkrio je razlog propadanja prostora u gradu. Prvi problem je što se na tržištu drži cijena nekretnina, dakle prostori su skupi i teško se nađu sredstva s kojima se može preživjeti i zadržati određeni gradski prostor. A drugi problem je upravo u pronalasku tih sredstava koja se dobivaju putem programa, a fondove za to je skoro pa nemoguće dobiti, objašnjava Jurcan. Prostori se koriste za potrebe turizma, kao naprimjer ulaganje u smještaj ili u ugostiteljske objekte. Zbog toga se sužava umjetnička struktura, daje se prednost da bude što masovnija.

Jedan od ključnih instrumenata kulturne politike bi trebalo biti „pravo na sudjelovanje u kulturi u kontekstu ljudskih prava, osobito diljem Europe gdje je sudjelovanje građana postalo neodvojiv dio kulturnih praksi“ (Vidović, 2018, 18). Pulski kulturnjaci očajnički traže prostor gdje se mogu slobodno i kreativno izražavati. Glavni problem jest monocentrizam, u Puli je to društveni centar Rojc. Sve udruge smještene su na jedno mjesto, radi lakšeg kontroliranja. Rojc pokriva gotovo sva područja civilnog društva i trenutno broji 110 udruga. Veliki broj kreativaca, umjetnika, kulturnih djelatnika, raznih grupa koristi prostore ovog društvenog centra. Zgradom upravlja Grad Pula te financira održavanje zgrade s otprilike

200.000 eura godišnje. Do sad su se dodjeljivali prostori na 10 godina. Od travnja do lipnja 2018. prvi puta su provedeni intervjui sa svim udrugama u Rojcu kako bi se utvrdilo postojeće stanje korištenja prostora. Nakon provedenih razgovora održana je i javna tribina “Novi ugovori o korištenju prostora u Rojcu – zajedno do boljih kriterija i uvjeta” gdje su se predstavili problemi i potrebe starih, ali i novih udruga koje žele koristiti prostore stare bivše vojarnje. Želja je da se zajednički, na participativan način odlučuje o kriterijima i uvjetima za korištenje prostorija u Rojcu, a ne da to čini javna uprava koja je birokratizirana te nema uvid u potrebe korisnika. Također, potrebno je stvoriti mogućnost da se i nove udruge mogu smjestiti u kulturnu ustanovu i to po pristupačnoj cijeni. Na inicijativu Saveza udruga Rojc, ali i samih 'stanara' Rojca oformljena je Radna skupina za koordinaciju Centra gradskih udruga koja prikuplja informacije vezane za nove kriterije o korištenju prostora u Rojcu. Mirjana Radulović iz Saveza udruga Rojc ističe veliki pomak u održavanju prostora u Rojcu osnivanjem koordinacije:

Ovom zgradom upravlja Grad koji isplaćuje veliku količinu novca za gradsku firmu Castrum koja se bavi održavanjem Rojca. Mi smo do nedavno imali ugovore s Castrumom gdje se plaćao lift, parafon i ostale stvari koje Rojc uopće ne posjeduje. Nismo mogli kontrolirati troškove. Novac se ulagao u zgradu, dokumenti i računi postoje, ali kada smo mi tražili sredstva za renovaciju nečega, novaca nema jer Grad izdvaja puno novaca za Rojc. Mi taj novac nismo vidjeli. I onda smo zajedničkim snagama 'dignuli pobunu' u Gradu i tražili da se osnuje Koordinacija, jedno tijelo koje će imati 3 člana iz Rojca i 3 člana iz Grada kako bi i mi mogli sudjelovati i pratiti u što se točno ulaže. Koordinacija je osnovana 2015. godine i od tada mi utječemo na javnu nabavu i kontroliranje sredstva.. Na primjer, krov zgrade se do prije 5 godina samo krpao, a sada je u potpunosti renoviran. Koordinacija je osnova na inicijativu Saveza udruga Rojc, ali i uspješno realizirana uz pomoć dobre volje i suglasnosti Grada koji nam je partner u raznim projektima (Mirjana Radulović, razgovor, svibanj, 2020).

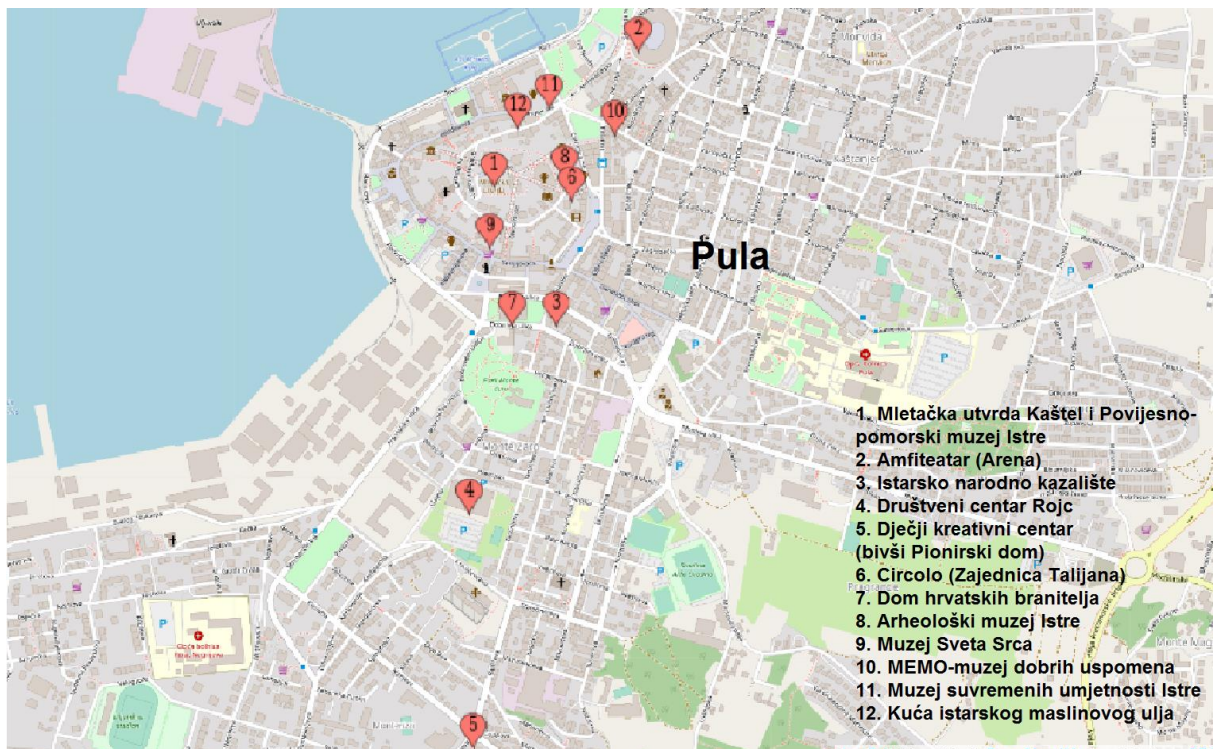
Savez udruga Rojca htio bi da se Koordinacija legalizira, odnosno da 'stanari' Rojca još više budu uključeni u procese odlučivanje o Rojcu. Projekt koji Savez planira za budućnost jest da Rojc bude pod sudioničkim upravljanjem, no više o tome u samom poglavlju o društveno-kulturnom centru Rojc.

7. MAPIRANJE PULE

Kultura koju žive građani Pule nadovezuje se na očuvanje nasljeđa i tradicije lokalnih mjesta. U tom smislu, bitna su mjesta koja građani mogu posjećivati i uživati u lokalnom kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu. Nakon poglavlja o javnim prostorima namijenjenih za kulturu i stanju istih u Puli, potrebno je istražiti i napraviti mapu glavnih mjesta u kojima se odvijaju kulturna događanja. Društveni centar Rojc zasigurno obilježava kulturni dio Pule, on drži stup djelovanja kulturnog sektora. Kako je on cjelina za sebe, više o značaju samog centra objasniti ću u narednom poglavlju. Izdvojila sam ostala, ali ne i manje bitna, kulturna mjesta koja su važna za proizvodnju kulturnog sadržaja, kao i pružanja usluga u kulturi.

Glavnina kulturnog sektora smještena je u širem centru grada. Kako bi se dobio dojam o kulturi i kulturnoj politici potrebno je vizualizirati i dočarati mjesta na kojima ona živi. Osim već spomenutog Rojca, rado posjećena kulturna mjesta u Puli su: Amfiteatar (Arena), Kaštel (mletačka utvrda), INK (Istarsko narodno kazalište), Circolo (Zajednica Talijana Pula), Dječji kreativni centar (bivši Pionirski dom), Dom hrvatskih branitelja. Neizostavno pružanje usluga u kulturi čine muzeji i to: MSU (Muzej suvremene umjetnosti Istra), Arheološki muzej, Pomorski muzej te prvi muzej maslinarstva u Hrvatskoj – Kuća istarskog maslinovog ulja, Gradska galerija Pula, Galerija HUIU (Hrvatsko Udruženje Interdisciplinarnih Umjetnika), Galerija Makina. Prikazat ću i objasniti kulturnu važnost pojedinog mjesta uz neizostavnu povijest. Upravo gore navedena mjesta čine Pulu posebnim kulturnim mjestom, kako za stanovnike tako i za turiste. No, kada govorimo o kulturnim događanjima u Puli, treba istaknuti činjenicu da je tokom ljeta kulturna ponuda bogatija zbog turista, ali i zbog položaja i mogućnosti mjesta poput Arene ili Kaštela čiji se programi mogu odvijati jedino u ljetnim mjesecima. Također, sva povijesno-kulturna mjesta nalaze se ili u samom centru grada ili u njegovoj neposrednoj blizini. To se jasno vidi u dolje priloženoj mapi. Mapa označava sva kulturna mjesta bitna za Pulu i njene građane koja ću objasniti u samom radu. Mjesta su prvenstveno od povijesne važnosti, danas prenamijenjena za održavanje raznih kulturnih događanja. Naravno, prednost je da građani i turisti mogu naći sve na jednom mjestu, ali nedostatak toga je da su prostori izvan centra grada zapušteni te propadaju.

Slika 1. Prikaz mape kulturnih mjesta u Puli, Izradila autorica pomoću Google maps, 2020.

7.1. Amfiteatar u Puli

Središte grada zasigurno je spomenik kulture Amfiteatar (Arena), građevina kojom se započinje i završava svaki turistički obilazak. Prva građevina izgrađena je sredinom 1. st. pr. Kr., a današnji je oblik dobila sredinom 1. st. Izvorno je bila namijenjena održavanju gladijatorskih viteških borbi, borbi s divljim zvijerima i drugim viteškim igrama¹³. Stanovništvo Pule ponosi se povijesnim temeljem Arene, no sve više taj ponos raste i na kulturnoj razini. Arena uvelike utječe na kulturni identitet grada, kao i na stvaranje kulturnog sadržaja. Arena danas, baš kao i nekad, živi. Ona nije samo statični spomenik, već mjesto na kojem se održavaju razna kulturna događanja i manifestacije. U srednjem vijeku Arena je korištena za viteške turnire i sajmove, a danas se koristi za ljetne manifestacije poput „Pula film festivala“, razne opere, Konjički festival, za koncerte stranih i domaćih izvođača kada može primiti oko 5000 posjetitelja¹⁴. U knjizi *Pula: povijest, kultura, umjetnička baština* (2002), autora Antuna Travirke, opisan je nastanak i povijesni razvoj grada Pule. Autor je dao povijesni pregled, ali i opisao najvažnije kulturne znamenitosti Pule. Tako se u ovoj knjizi

¹³ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/100/arena-u-puli>

¹⁴ <https://www.pulainfo.hr/hr/where/arena-amfiteatar>

moгу pronaći zanimljivi podaci vezani uz rimski amfiteatar koji je već desetljećima zaštitni znak grada. Između ostalog, Antun Travirka ističe kulturni značaj Arene i napominje da: „u sačuvanim i obnovljenim podzemnim prostorima ispod borilišta se danas može razgledati stalna izložba „Maslinarstvo i vinogradarstvo Istre u Antici“, koju je postavio i opremio Arheološki muzej Istre“ (2002, 20). Valja istaknuti kako muzej vodi i sustavnu brigu o samoj građevini. Kultura se oduvijek, pa tako i danas, smatra temeljnom odrednicom identiteta nekog naroda, grada ili pojedinca. Identitet grada očitava se kroz urbanu cjelinu, odnosno kulturnu baštinu i kulturne vrijednosti. Gradski identitet Pule čini nasljeđe iz perioda antike u kojem su izgrađene znamenitosti poput Augustova hrama, slavoluka Sergijevaca te amfiteatra Arena. No, pravi urbanistički razvoj dogodio se za vrijeme vlasti Austro-Ugarske monarhije, tijekom druge polovice 19. stoljeća (Bogunović, 2010). U to doba se pojačala izgradnja oko samog amfiteatra s ciljem otvaranja za razne kulturne manifestacije i posjetitelje. Austro-Ugarska monarhija radila je i na proširivanju grada te na izgradnji kulturnih i zabavnih objekata. Već postojeće objekte pretvarali su u kulturna mjesta, gradili nove kulturne institucije i na taj način ulagali u svoju kulturnu politiku. Nažalost, zbog samog prostora Arene, događaji su mogući isključivo preko ljeta, a to daje posebnu čar i zainteresiranost među mnogih turistima, ali i među domaćim stanovništvom koji ju posjećuju samo u doba održavanja raznih zabava.

U doba Jugoslavije, ljudi zaduženi za kulturu u gradu otkrili su ambijent pulskog amfiteatra kao odlično okruženje za značajnije i velike kulturne manifestacije. Od 1954. Pula film festival svake godine privlači zaljubljenike filmova domaće i strane kinematografije. Uz gledanje filmova po zvijezdama, posjetitelji mogu sudjelovati u raznim programima poput filmskih radionica, izložbama posvećenim filmskoj i kulturnoj umjetnosti. Javna ustanova Pula Film Festival tijekom godine pruža logističku potporu gradskim programima i manifestacijama, programima udruga, umjetničkih organizacija, samostalnih umjetnika, ustanova čiji su programi uvršteni u program javnih potreba u kulturi, kao i glazbeno-scenskim programima u Amfiteatru. Valja naglasiti da osim u Areni, razne filmove i programe moguće je pogledati i na Kaštelu (mletačka utvrda), u Circolu (Zajednica Talijana Pula), u Kino Valli te na ostalim manjim mjestima po gradu. Najstariji je to filmski festival, ali i najposjećenija kulturna manifestacija u Hrvatskoj s više od 73 tisuća gledatelja tijekom niza festivalskih događanja¹⁵. Pula Film festival je kulturna manifestacija od nacionalnog značaja. Promiče umjetničke i kulturne vrijednosti suvremene hrvatske kinematografije te hrvatskog i

---

¹⁵ <https://www.pulainfo.hr/hr/where/64-pulski-filmski-festival-15-22-7-2017>

međunarodnog filmskog stvaralaštva. Pravi je primjer dobrog 'iskorištavanja' kulturne baštine u svrhu povećanja turističke ponude i promoviranja turističke destinacije. Ova kulturna manifestacija pokazuje kako spoj kulturno-povijesne baštine može pridonijeti obogaćivanju kulturne ponude grada. Osim Pula film festivala, u posljednjih pola stoljeća u Areni dominiraju masovne kulturne manifestacije i zabave poput baleta, simfonijskih orkestara, a održavaju se i koncerti otvorenja za festivale Outlook, Dimensions i Seasplash čija je publika iz raznih krajeva svijeta (Zirojević, 2017). Nažalost, zbog samog prostora Arene, događaji su mogući isključivo preko ljeta, a to daje posebnu čar i zainteresiranost među mnogih turistima, ali i među domaćim stanovništvom koji ju posjećuju samo u doba održavanja raznih zabava.

7.2. Mletačka utvrda Kaštel

Na brežuljku, u samom centru grada nalazi se Kaštel, mletačka utvrda koja je kroz povijest oduvijek imala značajnu stratešku poziciju u Puli. Izgrađena je u obrambene svrhe, radi zaštite pulskog zaljeva. Kaštel je bio dom Histrima, Rimljanima te srednjovjekovnoj feudalnoj gospodi¹⁶. Za vrijeme Austro-ugarske monarhije gubi na svom obrambenom značaju. Danas, Kaštel nudi više od samog položaja, turističko-kulturnog je značaja te pruža mnoštvo sadržaja od povijesnih znamenitosti do Povijesnog i Pomorskog muzeja Istre koji se smjestio unutar zidina. Djelatnost muzeja obuhvaća očuvanje i istraživanje kulturno-povijesne baštine u Istri, njezinu stručnu i znanstvenu obradu u razne zbirke, organiziranje stalnih ili povremenih izložbi te obavještavanje građana o spoznajama muzejske građe. Muzej broji preko 100000 predmeta kulturno-povijesnog, vojnog, etnografskog karaktera, koji su raspoređeni u 18 zbirki¹⁷. Također, muzej upravlja i podzemnim tunelima Zerostrasse čiji su prostori u Prvom svjetskom ratu služili za smještaj posade, ali i kao zatvor za neprijateljsku stranu. Nakon Drugog svjetskog rata koriste se kao skloništa za stanovnike te za potrebe saniteta. Pomalo mistični, ali svakako hladni tuneli posvećeni su muzejsko-galerijskoj djelatnosti. Kao trajni eksponat postavljena je izložba o povijesti Pulskog filmskog festivala kojom se građani Pule veoma ponose. Nadalje, moguće je pogledati i izložbu o keramici u Istri te izložbu „Pulski električni tramvaj“. Uz ove stalne izložbe, prostori tunela služe za održavanje različitih kulturno-zabavnih manifestacija.

---

¹⁶ <https://crovista.com/%C5%A1to-raditi/56-ka%C5%A1tel-u-puli>

¹⁷ <http://www.ppmi.hr/hr/muzej/o-muzeju/>

Slika 2. Mletačka utvrda Kaštel, Turistička zajednica grada Pule

Slika 3. Izložba „Pulski električni tramvaj“ u tunelima Zerostrasse, Glas Istre, 2019.

Osim povijesnih, muzejskih atrakcija, u otvorenom prostoru unutar Kaštela tijekom ljeta održavaju se mnoge kulturne manifestacije, predstave i koncerti. Pod imenom „Ljeta na Kaštelu“ utvrda svake godine ugošćuje mnoge izvođače i glazbene grupe, pa su tako i u 2019. godini koncert održali glazbenici poput: Vanne, Queen Real Tribute benda, TBF-a i Hladnog piva. Svoje predstave na Kaštelu rado izvodi i ekipa iz Istarskog narodnog kazališta, a po prvi put lani je organiziran i Festival smijeha uz tri humoristične predstave: „Dekorater“, „Pod hitno na hitnu“ i „Pokopaj me nježno“¹⁸.

Još jedna zanimljivost se skrila unutar utvrde, a to je malo rimsko kazalište. Rimski teatar formira novu koncepciju kazališnog prostora. Nažalost, prostor je ruševina, ali s puno

¹⁸ <http://pulskasvakodnevnica.com/index.php/2019/08/19/tri-nove-hit-predstave-i-smijeh-do-suza-na-kastelu/>

potencijala. Malo rimsko kazalište je kulturna baština, a viđenje kako ono treba zaista izgledati izgradili su Emil Jurcan i Helena Šterpin iz zadruge Praksa u Puli. Oni su napravili projekt rekonstrukcije malog rimskog kazališta čija je svrha „predviđanje potrebne infrastrukture za izvođenje kulturnih manifestacija na toj lokaciji“¹⁹ Više o samoj zadruzi Praksa i rekonstrukciji malog rimskog kazališta na Kaštelu u narednom poglavlju.

7.3. Kulturna ustanova – Istarsko narodno kazalište

Nadalje, u Puli je smješteno i Istarsko narodno kazalište (INK) koji kao kazališna i kulturna ustanova igra veliku ulogu u promicanju kulturnog, ali i zabavnog sadržaja. Osnovano je 1948. godine kao prvo Ciscuttijevo moderno kazalište. Zbog povećanja broja stanovnika u Puli, a tako i povećane potražnje za kulturnim sadržajem, poduzetnik Pietro Ciscutti gradi drugo kazalište pod nazivom Politeama Ciscutti. Zanimljiva informacija je ta da Pula dobiva kazališnu zgradu 24 godine prije Zagreba. 1996. godine u sklopu kazališta osnovan je Dramski studio u kojem se okupljaju mladi glumački talenti²⁰. Primarno je osnovan s ciljem edukacije i upoznavanja djece i mladih s dramskom umjetnošću. Također, omogućava im se i aktivno sudjelovanje u kazališnom procesu. U Dramskom studiju INK nastoji se potaknuti djecu i mlade na kreativno izražavanje, kritičko promišljanje i iskazivanje kroz kazališnu umjetnost i pozornicu. Od osnutka studija, redovito se održava i Međunarodni kazališni festival mladih u Puli koji je nastao s ciljem da potakne mlade kako bi se radom u festivalskim radionicama približili svemu što kazalište nudi te da na drugačiji način uče i stječu nove vještine²¹. Festival MKFM²² nudi radionice u kojima se polaznici mogu okušati u svim segmentima kazališne umjetnosti. Nudi nešto skroz drugačije od samog pojma festivala, pa tako i od 2008. godine mijenja oblik te se dijeli na dva pod festivala: Ljetna plesna radionica²³ i Pulski forum²⁴. Od domaćih, ali i međunarodnih gostovanja, INK njeguje svoju

---

¹⁹ <https://vizkultura.hr/malo-rimsko-kazaliste-u-puli/>

²⁰ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1259/istarsko-narodno-kazaliste>

²¹ <https://www.ink.hr/index.php?id=mkfm0>

²² U Hrvatskoj postoje tri kazališne akademije (Zagreb, Osijek i Split) i podosta kazališnih festivala, stoga je MKFM ponudio dvije alternative: na edukacijskom polju otvorio je studentima mogućnost da zavire u nova svjetska strujanja i obogate svoje iskustvo; a na festivalskom polju stvorio je jedan novi oblik manifestacije što se ne temelji na prikazivanju unaprijed spremljenih predstava već se u potpunosti oslanja na proces istraživanja i učenja koji se koristi u izradi predstava i prezentacija. <https://www.ink.hr/index.php?id=mkfm0>

²³ <https://www.ink.hr/index.php?id=806>

lokalnu kazalištu i kulturnu tradiciju pa često građani Pule imaju priliku uživati u predstavama na čakavskom dijalektu. Često se, osim kazališnih predstava, održavaju i koncerti različitih domaćih i stranih izvođača. Od domaćih izvođača svoj koncert u INK održava Tamara Obrovac, budu tu i nastupi Muzičke akademije Pula, Puhačkog orkestra Pula, a svake se godine organizira i humanitarni gala koncert „Božić u INK“. Kulturni događaji u Puli češći su ljeti, nego zimi, upravo zbog nedostatka prostora u kojima bi se događaji mogli organizirati. Zbog toga je Istarsko narodno kazalište Pula rado posjećeno jer građanima nudi kulturni, zabavni, umjetnički, kazališni sadržaj tijekom cijele godine.

7.4. Circolo

Također, prostor koji je otvoren tijekom cijele godine je Circolo, odnosno prostor Zajednice Talijana Pula smješten u strogom centru grada, ispod utvrde Kaštel. Od ostalih navedenih mjesta u Puli, Circolo je usađen u memoriju građana zbog njegove povijesti i tradicije. Prostor je multifunkcionalan. Iako je Circolo prostor Zajednice Talijana, osim vlastitih skupova i poslova unutar zajednice organiziraju i razne kulturne manifestacije poput sajмова, koncerata, radionica i izložbi. Tako se naprimjer svakog petka u caffè baru Circolo održavaju jazz večeri na kojoj nastupaju pulski glazbenici, ali i ostali poznati izvođači. Ljeti, u sklopu Pulskog filmskog festivala održavaju se razni koncerti i zabave za organizatore festivala, producente i glumce. Također, tradicionalno se organizira kulturno-umjetnički program povodom međunarodnog Dana žena. Najzanimljivije je što Circolo priređuje razne događaje za mlađu populaciju, pa tako u mjesecu travnju građani Pule mogu posjetiti Festival dječje knjige i autora Monte Librić. Knjižna manifestacija je postala nezaobilazni dio kulturnog identiteta Pule, ali i Hrvatske jer slovi kao vodeći i najznačajniji festival dječje književnosti u regiji. Monte Librić je kulturna i edukativna manifestacija koja svake godine nastoji pripremiti nove kreativne radionice, kazališne predstave, filmske projekcije, performanse za djecu i njihove roditelje. Također, ostvaruje interkulturalnu poveznicu između hrvatske i talijanske jezične zajednice te se tako afirmira suživot ovih dviju kultura na istome prostoru²⁵.

---

²⁴ <https://www.ink.hr/index.php?id=805>

²⁵ <http://www.montelibric.sanjamknjige.hr/hr/2020/o-festivalu/monte-libric/>

7.5. Dječji kreativni centar

Osim Circola, prostor koji također nudi raznovrstan program kulturnih aktivnosti je i Dječji kreativni centar (DKC) smješten u blizini samog centra grada. Dječji kreativni centar Pula, bivši Pionirski dom, svojevrsno je predvorje svijeta kulture za najmlađe. Kako mu i sam naziv govori, centar je mjesto koje nudi niz glazbenih, kulturnih, književnih sadržaja za djecu i mlade. Sadržajnije odrastanje kroz kreativno izražavanje nude nositelji programskih aktivnosti u centru, a oni su: Studio Zaro, Društvo „Naša djeca“ te umjetnička organizacija Teatar Naranča. Zaro je studio za stvaralačke aktivnosti mladih u kojem djeca uče svirati instrumente, pjevati i plesati u skupini. Posebni značaj Puli daje dobrovoljno, humanitarno, edukativno udruženje roditelja i djece pod imenom Društvo „Naša djeca“²⁶. Oni se zalažu za ostvarivanje prava djeteta, organiziranje slobodnog vremena i aktivnosti za djecu te su također velika podrška roditeljima u odgoju i razvoju djeteta. Umjetnička organizacija „Teatar naranča“²⁷ kazalište je mladih u Puli. Njihov je primarni cilj vratiti kazalište djeci i mladima, da imaju stalno mjesto na kojem bi se mogli zabavljati, ali i naučiti. Kreiraju vlastite predstave, od kojih su popularne predstave „Ivica i Marica“, „Tri sestre“ „Ježeva kućica“ i ostale. Trenutno nude kazališni sadržaj građanima Pule, ali plan im je proširiti svoje djelovanje na područje cijele Istre. Zgrada Dječjeg kreativnog centra u vlasništvu je Grada Pule, a njome upravlja Castrum Pula 97 d.o.o. Zgrada je izgrađena davne 1930.godine stoga nema pravilne instalacije te se polako počela urušavati. Kako bi najmlađi još dugi niz godina mogli uživati u ovom prostoru, Grad Pula je prošle godine pristupio energetskej obnovi i uređenju samog centra. Grad Pula dobio je bespovratna sredstva za realizaciju projekta u iznosu 2.664.000,00 kuna. U skladu s navedenim, Grad Pula je u rujnu 2018. godine potpisao ugovor s Ministarstvom graditeljstva i prostornog uređenja o financiranju energetske obnove Dječjeg kreativnog centra sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj. Planiranim gradskim sredstvima u 2020. godini, sufinancirat će se provedba strateških projektnih aktivnosti, odnosno nužnih radova sanacije i obnove Dječjeg kreativnog centra koji imaju za cilj uštedu energije, siguran boravak korisnika i povećanje kvalitete kulturnih programa adekvatnom infrastrukturnom opremljenošću. Ova će investicija djeci omogućiti kvalitetniji i bolji kreativni rad u njihovom novom/starom prostoru. Kraj radova predviđen je za ljeto ove

---

²⁶ <http://www.maliportal.org/>

²⁷ <http://www.teatarnaranca.hr/>

godine, a do tada je Upravni odjel za kulturu osigurao privremene alternativne lokacije za sve korisnike.

Slika 4. Zgrada „Dječjeg kreativnog centra Pula“ (bivši Pionirski dom)

7.6. Dom hrvatskih branitelja

U samom centru grada nalazi se i bivši mornarički kasino, danas poznat kao Dom hrvatskih branitelja. Izgrađen je davne 1872. godine pod Austro-ugarskom monarhijom. Nakon Prvog svjetskog rata postaje sjedište talijanske uprave, potom Dom JNA, kada je služio i kao reprizno kino²⁸. Veličina ove građevine danas nudi razne mogućnosti, u njoj se priređuju brojni kulturni programi, od kojih je najpoznatiji Sajam knjiga u Puli. Također, Dom hrvatskih branitelja slovi kao društveni centar, stoga je idealno mjesto za organiziranje koncerata, kongresa, predavanja, izložbi, pa čak i svadbi. U njemu se nalazi mornarička biblioteka, pulsko dopisništvo HRT-a, restoran „Mozart“. Već 25. godina dom je i popularnom festivalu knjiga i autora „Sa(n)jam knjige u Istri“²⁹. U samom programu sajma stoji interkulturalnost, promicanje književne kulture i održavanje iste te predstavljanje autentičnog knjižnog sadržaja. Sa(n)jam knjige uz navedeno, prati i cijeli niz bogatih kulturnih događanja poput izložbi, izvođenje performansa, panel diskusija, filmova, koncerata. Na sajmu izlaže više od 300 nakladnika iz svih krajeva Hrvatske i regije te ga posjeti više od 80 tisuća knjigoljubaca (Zirojević, 2017). Uz sajam knjiga, već tradicionalno organizira se i trodnevni

²⁸ <https://www.istria-culture.com/dom-hrvatskih-branitelja-1148>

²⁹ <http://sanjamknjige.hr/hr/2019/o-nama/>

„Hand made fest“ na kojem razni umjetnici, kreativci, obrtnici, izlažu svoje rukotvorine i radove. Udruga Razvoj organizira ovaj festival ručnih izrada s ciljem očuvanja i isticanja vrijednosti ručno izrađenih proizvoda ili usluga. Specifičnost ovog festivala jest da izlagači osim promocije i prodaje svojih proizvoda, također na licu mjesta izrađuju unikatne stvari za posjetitelje gdje se ističe njihova volja i kreativnost.

Slika 5. Dom hrvatskih branitelja za vrijeme trajanja „Sa(n)jam knjige“ u Puli, Manuel Angelini, 2017.

7.7. Kino Valli

Pula se kroz svoju kulturnu prošlost iskazao i kao filmski grad. Za vrijeme Jugoslavije kina u Puli bila su veoma posjećena što pokazuje i raspon otvorenih kina. Građani su filmove mogli pogledati u: „Domu kulture, kasnijem Pionirskom domu (danas Dječji kreativni centar), na Korzu (Giardinima), glavnom društvenom okupljalištu u Puli, radili su pak kino Partizan, kino Beograd te kino Zagreb (bivša Sala Umberto u kojoj je pedesetih bio smješten Centralni dom kulture). Nadomak Punte nalazilo se i kino Arena (od 1973. Istra), najmanje pulsko kino“³⁰. Od svih gore navedenih kina, danas je opstalo jedino bivše kino Zagreb, pod nazivom „Kino Valli“ smješteno u pulskoj ulici Giardini, žili kucavici grada. Kino je renovirano 2008. godine te preimenovano u Kino Valli u čast pulske glumice Alide Valli koja je ostvarila međunarodnu karijeru³¹. Osim širokog spektra prikazivanja filmova, redovnog programa što

³⁰ <https://www.kinovalli.net/images/stogodinakinematografije.pdf> , posjećeno dana 6.2.2020.

³¹ <https://www.kinovalli.net/images/opsirnijekinovalli.pdf> , posjećeno dana 6.2.2020.

domaće što strane produkcije, kino nudi i posebne projekcije i događanja u suradnji s kulturnim udrugama iz Pule i Istre, ali i šire. Organiziraju gostovanja različitih festivala (Zagreb Film Festival, Animafest...), izložbi, predavanja filmskih stručnjaka i ostalo. Tako je prostor hola prije ulaza u kino dvoranu projektiran je s namjerom da se koristi kao izložbeni prostor što kinu osigurava dodatne aktivnosti. Prvenstveno se izlažu fotografije i video/multimedijske instalacije zbog bliskosti s medijem filma. U dvorani kina obilježavaju se događaji poput Dana svjetske audiovizualne baštine, Međunarodnog dana za ljudska prava, Dana planeta zemlje, Europskog dana art kina, Dani smijeha i ostalih. Tako se Kino Valli proteklih 10-ak godina iskazao kao „značajno mjesto društvenog i kulturnog interesa Pule“³² nudeći svojim građanima niz posebnih programa i zanimljivih događanja za sve uzraste. Osim kulturno-zabavne svrhe, kino brine o filmskom obrazovanju publike pa tako djeci i mladima nudi i edukativni program. U sklopu programa FUŠ – Film u školi³³ prikazuju se filmovi za djecu tijekom cijele godine. Cilj ovog edukativnog projekta jest „približiti filmsku umjetnost djeci vrtićke i školske dobi, te kod njih razvijati kulturu gledanja filmova“³⁴. Iako je nedavno otvoreno multipleks kino Cinestar, Kino Valli još uvijek drži tradiciju gledanja filmova. Naravno, za građane je ono i više od običnog kina, jedinstveno oduvijek ispunjava sve želje svojim lokalnim ljubiteljima filmske umjetnosti.

Slika 6. Zgrada „Kino Valli“

---

³² <https://www.kinovalli.net/images/stogodinakinematografije.pdf>

³³ <https://www.kinovalli.net/posebni-programi/fus>

³⁴ <https://www.kinovalli.net/posebni-programi/fus>

7.8. Muzeji i galerije

Osim već spomenutog Povijesnog i Pomorskog muzeja koji se nalazi na Kaštelu, Pula ima i Arheološki muzej Istre, zatim Muzej suvremene umjetnosti Istra (MSUI) te su nedavno otvorena još dva muzeja: MEMO - Muzej dobrih uspomena i Kuća istarskog maslinovog ulja. Pula je poznata i kao grad umjetnika, slikara i kipara stoga su galerije i izložbe vrlo rado posjećene od strane građana. Istaknut ću 3 od ukupno 13 galerijskih prostora u gradu Puli, a to su: Gradska galerija Pula, Galerija HUIU (Hrvatsko Udruženje Interdisciplinarnih Umjetnika), Galerija Makina.

U Arheološkom muzeju Istre izloženi su predmeti koji prikazuju rast i razvoj materijalne kulture na području Pule i Istre. Dislocirani dio muzeja čini Amfiteatar, Augustov hram, Nezakcij te muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca. Crkva Svetih Srca sada čini multimedijalni prostor u kojem se osim izložbi muzejskog i galerijskog tipa, održavaju razna predavanja, znanstvene tribine, koncerti. Otvaranjem ovog objekta grad je pokazao motiv za postupnim pretvaranjem crkve u mjesto prezentacije kulturnih sadržaja te jednog od centara kulturnog života Pule.

Muzej suvremene umjetnosti Istra je umjetnički muzej u koji se nalazi na pulskoj rivi, do Gradske knjižnice Pula. Muzej je osnovan s ciljem da bude kulturna i umjetnička institucija istarskih umjetnika, ali i kao mjesto otvoreno za multikulturalne susrete³⁵. Muzej od 2008. godine nema svoju zgradu već koristi adaptiran prvi kat pulske Stare tiskare. Kao važan muzej u očuvanju suvremenih vizualnih umjetnosti potrebno je da ima vlastiti prostor kako bi bilo reprezentativan. Naime, u silnoj zgradi, uz ogroman obujam Gradske knjižnice, muzej nije dovoljno istaknut za građane i posjetitelje. Idejni projekt za premještanje muzeja i redizajn je dovršen, isplaniran za otvorenje do 2020. godine, no još uvijek nije otvoren u novoj zgradi na atraktivnoj lokaciji Kaštela.

Nedaleko Arene, otvoren je MEMO, muzej svakodnevice i dobrih uspomena. Interaktivni je i multimedijalni muzej koji prikazuje život pulskih obitelji, njihove svakodnevice u razdoblju od 1950-e do 1980-e. Ovo je prvi muzej o životu u doba socijalizma, a zbog njegove interaktivnosti i zanimljivosti samog prostora pogodan je za sve generacije. 2017. godine otvoren je i muzej „Kuća istarskog maslinovog ulja“ u kojem je prikazana prošlost i sadašnjost istarskog maslinarstva. Cilj otvaranja ovog muzeja nije samo

---

³⁵ https://hr.wikipedia.org/wiki/Muzej_suvremene_umjetnosti_Istre

prikaz razvoja maslinarstva, već i edukacija građana o značaju istarskog maslinovog ulja. Muzej čini spoj kulturološke i gastronomske priče što je uvelike pridonijelo povećanju turističke ponude.

Gradska galerija Pula u samom je centru grada, a zgrada je izgrađena još u 15. stoljeću. Voditelj galerije je Eros Čakić, poznati pulski akademski slikar i prvi pročelnik Odjela za Kulturu u Gradu Puli. Uz niz gostujućih izložbi, kao stalni postav galerije je Zbirka umjetnina grada Pule. Zbirka umjetnina Grada Pule koju sačinjavaju Zbirka istarskih autora, Umjetnička zbirka i Zbirka Antuna Motike, dobila je svojstvo kulturnog dobra rješenjem nadležnog Ministarstva kulture 2011. godine.

Hrvatsko udruženje interdisciplinarnih umjetnika djeluje u HUIU galeriji u Puli. Strukovna udruga djeluje na području cijele Hrvatske. Osnova njihova rada je promocija suvremenih kulturno-umjetničkih praksi kroz organizaciju i provedbu različitih multimedijalnih događanja. Organiziraju izložbe i performanse kreativaca koji se bave vizualnim i audio komunikacijama. Uz izložbe, organiziraju i edukativne radionice kako bi mladim naraštajima mogli pružiti mjesto u kojem mogu stasati kao nove nade pulske kulturne scene.

Galerija Makina³⁶ je jedan od centara suvremene umjetnosti u Hrvatskoj. Ovo je prva galerija kojoj je Grad Pula prostor dao bez naknade, u svrhu promoviranja kulture. Voditelj galerije Makina je fotograf Hassan Abdelghani. Organiziraju razne humanitarne prodajne izložbe fotografija (kao naprimjer izložba „Uljanik za bolje sutra“ gdje su svoje fotografije za spas Uljanika prodavali razni hrvatski umjetnici, fotografi).

Da je Pula grad umjetnika, slikara, fotografa govori i potreba za održavanjem kulturne manifestacije „Reli po galerijama“. Uz Rijeku i Zagreb stvorila se inicijativa za češćim posjećivanjem galerija i u Puli. Ukratko, Reli po galerijama³⁷ je inovativna kulturna manifestacija koja okuplja i mapira galerije kako bi umjetnicima i umjetničkim prostorima pružila veću vidljivost i posjetiteljima ukazala na brojne galerije u gradu. Posjetitelji u galerijama skupljaju naljepnice i na mapi obilježavaju one koje su posjetili. Posjetitelje koji uspiju obići sve galerije, na završnoj lokaciji očekuje Povelja za poseban doprinos u kulturi.

---

³⁶ Izraz makina u lokalnom talijanskom dijalektu znači fotoaparat.

³⁷ <https://vizkultura.hr/pridruzite-se-reliju-po-galerijama/>

8. ANALIZA/STUDIJE SLUČAJA U PULI

Osim Ministarstva kulture na državnoj razini, regionalne i lokalne uprave, nositelji kulturne politike u Hrvatskoj su i nevladine profitne i neprofitne ustanove, udruge te pojedinci koji se bave kulturnim stvaranjem (Žuvela, 2015). Zaklada „Kultura nova“, 2015. godine, objavila je *Radnu bilježnicu* posvećenu problematici i razvoju društveno-kulturnih centara. Autori Davor Mišković, Ana Žuvela i Dea Vidović (ujedno i upraviteljica Zaklade) donose definicije koncepata i pojmova kulturne politike te društveno-kulturnih centara. U vidu radne bilježnice nude ostalim centrima da ih dalje razrađuju u upotpunjuju. Njihov koncept i bazu iskoristit ću u definiranju kulturne politike odozdo, ali i kasnije zbog potrebe stavljanja pulskog društveno-kulturnog centra „Karlo Rojc“ u kontekst. Kulturna politika u Hrvatskoj razvijala se 'odozgo' gdje država upravlja cijelim kulturnim sektor bez poštivanja odluka stručnih osoba u kulturi. To je trajalo sve do pojave samoupravljanja i stvaranja udruženog rada kojim su se otvorile mogućnosti za decentralizacijom kulture. To je dovelo do razvijanja kulturne politike 'odozdo' koja je „uvjetovana lokalnim kontekstom, prostornim resursima i pozicioniranjem u lokalnoj zajednici“ (Žuvela, 2015, 31).

U ovom diplomskom radu cilj je promatrati kulturnu politiku grada Pule odozdo, odnosno utvrditi stanje kulturne politike uz pomoć tri studije slučaja, a to su: udruga (zadruga) Praksa, udruga Sonitus, kulturna manifestacija Visualia festival od light, kulturno-društveni centar Karlo Rojc. Razgovarajući s članovima udruge saznat ću o kulturnoj politici iz perspektive onih koji u kulturi djeluju i rade na poboljšanju kulturne ponude grada. Vlastiti doprinos diplomskom radu bit će iskazan kroz istraživanje kulturne udruge, odnosno u ovom slučaju zadruge „Praksa“. Inženjerska je to zadruga u kojoj djeluju arhitekti, fotografi i dizajneri čija je zadaća poboljšanje javnih prostora i ustanova te prenamjena u kulturnu i društvenu korist. Razgovarajući s članom i jednim od suosnivača zadruge, Emilom Jurcanom, došla sam do raznih saznanja u vezi glavnog problema u Puli, a to je zapuštenost javnih prostora. Emil je od 2015. godine predsjednik Društva arhitekata Istre. Također, jedan je od pokretača biblioteke „Dobrolet“ (teorija arhitekture) koja je nastala u suradnji Društva arhitekata Istre, Filozofskog fakulteta u Rijeci i izdavačke kuće Sandrof s namjerom uvođenja kritičkih teoretskih koncepcija arhitekture u širi misaoni kontekst. Projekt zadruge Praksa obnove malog Rimskog kazališta od velike je kulturne važnosti jer će dio antičke baštine u Puli biti prenamijenjen za predstave, koncerte, izložbe i slično. Također, za istraživački dio odabrala sam i udrugu „Sonitus“ kao kreativni kolektiv čiji je rad usmjeren na produkciju,

organizaciju te distribuciju izvedbenih i vizualnih djelatnosti, kao i tehničke kulture. Organizirali su prvi festival svjetla u Hrvatskoj pod nazivom „Visualia festival of light“ koji svake godine, u ljetnom razdoblju, nudi zanimljiv i interaktivan program za sve posjetitelje. U razgovoru, Marko Bolković, predsjednik udruge Sonitus i direktor festivala Visualia, otkrio je odnos udruga u društveno-kulturnom centru Rojc, njegovo mišljenje o upravljanju prostorom u Rojcu te značaj kulturne manifestacije Visualia za Pulu.

Tako će kulturna manifestacija „Visualia festival of light“ biti druga studija slučaja prikazana u ovom radu. Visualia festival nudi spoj novih tehnologija i audiovizualnih umjetnosti. Prvi puta je održan 2013. godine, a danas je u kalendaru svjetskih festivala svjetlosti. Festival svjetla prva je kulturna manifestacija ovakvog tipa u Hrvatskoj, a udruga Sonitus spajajući zvuk i sliku posjetiteljima nude novo iskustvo medija. Takvo iskustvo medija i dovođenje gledatelja u ekstazu pojavljuje se u Wagnerovim spisima pod pojmom „totalnog umjetničkog djela“. Tijekom festivala postavljene su brojne svjetleće instalacije diljem grada, a zbog posebnosti festivala i doživljaja broj posjetitelja raste s godinama.

I kao treći studij slučaja bit će prikazan društveni i kulturni centar „Karlo Rojc“ kao stup umjetnosti i kulture u Puli. Rojc je kulturni centar nevladinih udruga čiji je aktivirati civilno društvo u razvoj kulturne politike Pule. U Rojcu se nalazi 110 različitih udruga (kulturne, sportske, umjetničke, psihološke..) koje osim promoviranja svoje djelatnosti, potiču na građanski aktivizam. Vlasnik zgrade je Grad Pula, a zgradom upravljaju Rojčani i Savez udruga Rojc. Ovako jedinstven društveno-kulturni centar igra veliku ulogu u demokratizaciji kulture i aktiviranju civilnog društva u kreiranje kulturne politike. U nastavku rada, osim specifičnosti samog centra i njegovog značaja za Pulu, govorit ću o problemu dodjele prostora i korištenja istog. Nadalje, mnogi korisnici i članovi udruga ističu nedostatak komunikacije što rezultira pomanjkanjem zajedničkih programa i sadržaja. Savez udruga Rojc radi na tom problemu, a zajedno s Koordinacijom centra Rojc upravlja zgradom i održava komunikaciju s Gradom. Trenutnom situacijom vezanom za upravljanje centra nisu zadovoljni niti korisnici Rojca, niti Grad Pula kao vlasnik zgrade. Kao rješenje nezadovoljstva obiju strana, udruga Zelena Istra je predstavila model sudioničkog upravljanja. Što donosi novi model upravljanja i institucionalizacija civilno-javnog partnerstva te koji su planovi za budućnost funkcioniranja Rojca govorit ću u nastavku rada.

8.1. Zadruga „Praksa“ Pula

Zadruga koja se u Puli brine za javne prostore, njihovo uređenje i namjenu jest „Praksa“, osnovana 2011. od strane članova „Pulske grupe“. Mladi aktivisti i arhitekti oformili su Pulsku grupu 2000-e godine s ciljem javnog djelovanja osnovanog na kriticismu naspram tadašnje lokalne vlasti i kulturne politike. Jedan od suosnivača je bio Emil Jurcan koji je tada studirao u Ljubljani: *U doba studiranja opredijelio sam se za praćenje procesa privatizacije javnog prostora. Osnovni motiv djelovanja Pulse grupe bilo je tadašnje stanje političke korupcije na lokalnom nivou, često vezane uz privatizaciju javnih prostora. U 2000-ima Pulska grupa je imala nekakav aktivistički stav i angažman na lokalnoj sceni stoga su nam financijska sredstva bila onemogućena na lokalnoj razini. Pošto smo arhitekti, zanimao nas je prostor i sve ono problematično što dolazi s njim. Tada je u Puli bilo aktualno pitanje u vezi vojnog prostora Katarina i Monumenti. Aktivirali smo se oko tog prostora i društveno-političkog problema koji dan danas nije u potpunosti riješen. Tada, kao ni danas, nemamo političku niti društvenu moć u potpunosti utjecati na odluke vladajućih. No, htjeli smo biti viđeni i otkriti za što se borimo i u kojem smjeru djelujemo. Koristili smo se raznim alatima (kao i danas) poput glazbe, izložbi, radionica da predočimo realnost* (Emil Jurcan, razgovor, siječanj, 2020).

Osnivanjem zadruge Praksa, 2011. godine došlo je do preokreta u njihovom 'poslovanju', ali ne i u ostvarivanju glavnog cilja, a to je aktivizam. Zadruga Praksa je „inženjerska zadruga za projektiranje, urbanizam i oblikovanje“³⁸, a u njoj djeluju fotografi, arhitekti te dizajneri. Emil Jurcan o osnivanju zadruge:

Nakon Pulske grupe, osnivanjem zadruge Praksa uspjeli smo se ekonomski dignuti na noge, djelovati i ostvarivati višak na tržištu koji onda koristimo za angažman i alate pomoću kojih smo vidljivi javnosti. Osnovali smo zadrugu s ciljem spajanja ekonomske sfere i društvenog angažmana s pravom da svi članovi su-odlučuju o zajedničkom poslovanju i aktivnostima. Zadruga je proizvodna organizacija, a produkt s kojim djeluju u proizvodnim odnosima je stvaralačko djelo. Za osnivanje zadruge odlučili smo se iz financijskih razloga. Prvotno, željeli smo sačuvati otvoreni kreativni duh Pulske grupe, a s druge strane što efikasnije organizirati vlastiti rad gdje su članovi istovremeno suvlasnici, a skupština temeljno upravljačko tijelo. Zadruga za razliku od udruge je odgovorna samo svojim članovima. Također, važnosti koje se ističu u zadruzi su prije svega solidarnost i uzajamna

---

³⁸ <https://praksa.hr/>

pomoć te integracija kulturnog i umjetničkog rada u proizvodnu sferu. Zadruga nije motivirana turizmom i poboljšavanjem turističke ponude, već umjetničkom formom, funkcionalnošću prostora za grad i građane (Emil Jurcan, razgovor, siječanj, 2020).

U Puli ima mnogo neiskorištenog prostora s potencijalom za razne kulturne i umjetničke aktivnosti, stoga se zadruga bori za njihovo uređivanje i boljitak stanja u samom gradu. Nedovoljna iskorištenost zapuštenog prostora je ono što muči zadrugu, a i samog Jurcana koji ističe kako *upravo arhitektura i njihov kreativan način rada mogu pridonijeti uređenju tih istih prostora*. Objašnjava kako je samo stvaranje arhitekture normalizirano standardizacijom i time je *praksa sveden na nužni rad čija je svrha reprodukcija postojećih mehanizama, u prvom redu kapitalizacija prostora putem tržišta nekretnina*. Cilj zadruge Praksa je izdići se mimo nužnog rada te otkriti djelovanje koje sadrži potencijal stvaranja novog. No, problem je u pronalasku sredstava za uređenje prostora. Sredstva se dobivaju putem određenog programa, a teško je naći fondove za takvo financiranje, ističe Jurcan. Nažalost, na tržištu se drži cijena nekretnina, neke cijene i rastu, a prostori koji mogu biti iskorišteni propadaju.

2014. godine, nakon tri godine djelovanja pod nazivom zadruga, vrhunac angažmana za Jurcana bio je građanski prosvjed za vojni kompleks Muzil: *Možda su neki od građana čuli za nas tek kad smo izašli na ulice i prosvjedovali za budućnost vojnog područja Muzil i transformaciju tog područja za potrebe lokalnog stanovništva. Zadruga je postala sinonim javnog djelovanja za potrebe lokalne zajednice. Tu smo godinu obilježili najmasovnijim prosvjedom protiv gradske vlasti, a osobno smatram kako je borba protiv lokalnih vlasti najteža. Nažalost, nismo uspjeli u naumu da se golf tereni i turistički kompleks izbacii iz gradskog plana za Muzil. No, bar na trenutak postigli smo dugo iščekivano zajedništvo u gradu* (Emil Jurcan, razgovor, siječanj, 2020).

Zadruga Praksa se nalazi na tržištu kreativnih industrija³⁹, i kao takva kulturu koristi kao input u svojoj proizvodnji i reprezentaciji. Oni svoj vlastiti reprezentativni potencijal ulažu u emancipacijsku praksu i to kroz pjevački zbor „Praksa“. Zbor Praksa djeluje unutar zadruge, a iz razgovora s Emilom Jurcanom mogu zaključiti kako su nastali iz želje da pjevanjem iskažu svoje nezadovoljstvo situacijom u gradu u kulturnom, umjetničkom i

---

³⁹ Kreativna industrija se može smatrati evolucijom kulturne industrije..... Britanski DCMS kreativnu industriju definira kao: „one djelatnosti koje proizlaze iz kreativnosti, vještina i talenata pojedinaca, a koje imaju potencijale za stvaranje bogatstva i radnih mjesta kroz proizvodnju i eksploataciju intelektualnog vlasništva“ (Cunningham, Higgs, 2008).

političkom smislu. Zbor je nastao 2014. godine i od tada na raznim protestima, koncertima, političkim skupovima pjevaju borbene, feminističke, antifašističke pjesme koje su stoljećima služile političkom osnaživanju obespravljenih. Svoju prvu zbirku revolucionarnih pjesama naziva „Pjesmarica“ objavili su 2019. godine na Međunarodni praznik rada, 1.maja. Izdan repertoar pjesama izvode posljednje dvije godine, a neke od pjesama su: Bella Ciao, Pjesma radu, Addio Pola, Padaj silo i nepravdo, Mitraljeza...

Solidarnost i emancipacija Prakse nije iskazana samo kroz zbor koji pjeva ispred tvornice u štrajku, već i kroz niz drugih radnji koje se odvijaju u zadruzi, poput izrade dokumentarnih filmova u vezi pulskih društvenih pokreta, tiskanjem protestnih plakata i slično. Njihovi radovi tako iznenađuju građane, ali i ostale posjetitelje i stručnjake, a najznačajniji su projekti obnove starih napuštenih kuća. Tako su naprimjer obnovili kuću Leonardelli, reprezentativnu palaču iz razdoblja mletačkog baroka u centru Galižane, mjesta pored Pule. Uređene građevine su pod najmom, stoga se u njima mogu odvijati razni događaji. Nadalje, Emil Jurcan i Helena Sterpin su izradili idejno rješenje za rekonstrukciju Malog rimskog kazališta u Puli. Projekt je naručio Arheološki muzej Istre, rješenje je napravljeno, ali još uvijek čeka svoju realizaciju.

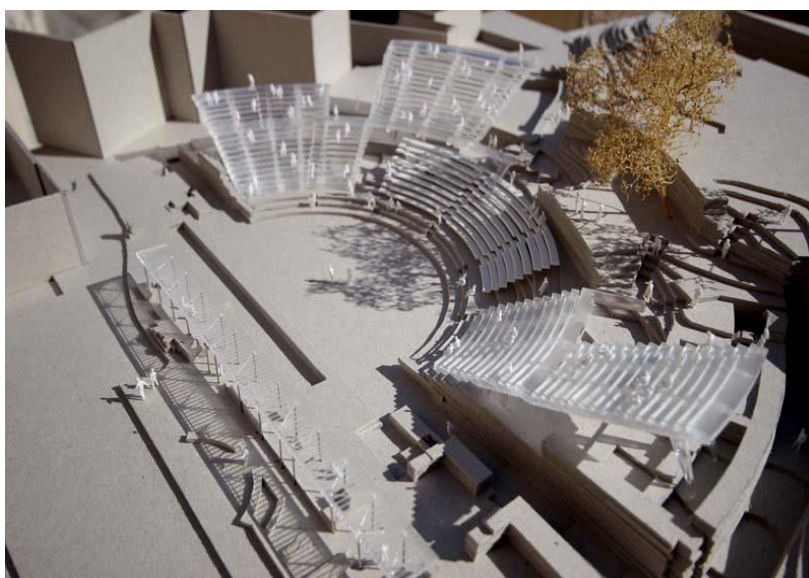
8.1.1. Malo rimsko kazalište

Antička Pula bila je veoma kulturno razvijena, uz glavni amfiteatar imala je i dva kazališta: Veliko rimsko kazalište koje se nalazilo izvan zidina i takozvano Malo rimsko kazalište smješteno na padini brežuljka ispod Kaštela. Tada je kazalište moglo primiti između 4 i 5 tisuća gledatelja⁴⁰, a do danas se sačuvao samo dio polukružnog gledališta. Iako nije mnogo sačuvano, ruševine kazališnog prostora daju lokaciji poseban karakter, čine ju kulturnom baštinom u centru grada. U ruševini Malog rimskog kazališta, Emil Jurcan i Helena Sterpin iz zadruge, vidjeli su potencijal te na inicijativu Arheološkog muzeja Istre projektirali idejno rješenje rekonstrukcije kazališta. Važan je to arhitektonski projekt u kojem se planirani izgradnja novih tribina te pozornice s ciljem stavljanja kazališta u funkciju. Svrha rekonstrukcije je prezentacija samog povijesnog spomenika, ali i izgradnja 2000 sjedećih mjesta za održavanje različitih zabavnih i kulturnih manifestacija.

---

⁴⁰ <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/rimska-ostavstina/1152>

Prije samog projektiranja, kazališni prostor sagledan je iz tri perspektive, kaže Jurcan. Prva je perspektiva krajolika, najčešći oblik korištenja samog prostora zbog toga što građani svakodnevno posjećuju kazalište kao javnu lokaciju. Također, prostor kazališta koristi se i kao antički spomenik čiji se ostaci i ruševine razgledavaju. A kao treći način, prostor možemo sagledati i kroz proizvodnju spektakla zbog budućeg korištenja u kulturne svrhe. Naime, antičko rimsko kazalište ne može se gledati kao bilo koja druga nekretnina, nema ekonomsku korist pa je potrebna proizvodnja spektakla i to u obliku kulturno-turističkih događaja. Organiziranjem i naplaćivanjem kulturnih i zabavnih događaja, kulturno bi dobro postalo unosno i donosilo profit Arheološkom muzeju i Gradu Puli. Stoga napominje Jurcan da izvođenje kulturnih manifestacija u današnjim društveno-političkim odnosima ne može biti drugo nego proizvodnja spektakla. Objašnjava kako se uvođenjem kazališta u ekonomiju spektakla i aktivacijom njezinog kulturnog potencijala stvara razmjenska vrijednost. U ovaj su projekt, Emil i Helena, unijeli svoje arhitektonsko znanje i od ruševine iskoristili sve njezine ostatke te će nove tribine biti izvedene od postojećih stijena. Odabranim materijalima su pokušali postići što je moguće veću transparentnost kako bi obrisi ostataka ostali vidljivi publici u prvom planu. Emil je dodao: „Percipiranje kazališta kao mjesta proizvodnje spektakla rezultiralo je uvođenjem novih konstrukcijskih sistema kako bi se omogućili novi sjedeći kapaciteti, a posljedično i izveli novi pristupi samoj lokaciji“⁴¹

Slika 7. Izgled rekonstrukcije projekta "Malo rimsko kazalište", Zadruga "Praksa", 2014.

⁴¹ <https://praksa.hr/malo-rimsko-kazaliste/#title>

Nakon Arene, koja prima oko 5000 posjetitelja, Malo rimsko kazalište će sa svojih 2000 mjesta biti odlično za manje koncerte, održavanje raznih predstava i bolju atmosferu što se tiče veličine samog prostora. Zbog stavljanja velikog ekrana na zgradu Arheološkog muzeja Istre (koja je odmah pored kazališta) otvaraju se mnoge mogućnosti iskorištavanja javnog kulturnog prostora. Tako muzej planira suradnju s Istarskim narodnim kazalištem koja će rezultirati otvaranjem Međunarodnog festivala Antičkog teatra. Nadalje, dogovori su i s organizatorima Visualia festival of lights da se taj prostor iskoristi i za dio svjetlosnog festivala u kojem će ekran moći komunicirati s publikom.

No, planirane kulturne manifestacije moći će se održavati jedino u ljetnom razdoblju, tako da je i ovaj prostor uređen s primarnim ciljem privlačenja turista. Projekt je vrijedan oko 17 milijuna kuna, a Emil Jurcan otkriva kako je dio financiranja pokrilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i dio će se sufinancirati putem ITU mehanizma⁴², fondova u vrijednosti od 8.5 milijuna kuna. Projekt Malog rimskog kazališta je integriran zajedno sa matičnom zgradom Arheološkog muzeja Istre (koji je također u procesu renovacije) te bi po planu trebao biti dovršen i realiziran do polovice 2020. godine.

8.1.2. Reanimacija zanemarenih javnih prostora u Puli

Iako su projekti vojnog područja Muzila i otoka Sv. Katarine - Monumenti veoma opširni i komplicirani, odlučila sam za potrebe ovog diplomskog rada sažeti njihov prostorni potencijal i ukazati na nezainteresiranost političkih aktera Pule. Ova dva područja čine ogroman dio grada, a više od 150 godina su bili zatvoreni i pod vojno-obrambenoj okupaciji te je zbog toga njihova transformacija dugotrajan proces. Razgovarajući s Emilom Jurcanom otkrio je da će trebati barem 50 ak godina da se poluotok Muzil integrira u grad kulture, umjetničkog stvaralaštva, grad koji će služiti prvenstveno građanima i njihovim potrebama. Potaknuti razvoj grada na toliko dugo zatvorenom mjestu potrebno je razmišljati strateški i fazno u malim koracima. A sve to je potrebno integrirati u širok interdisciplinarni, otvoren i vremenit proces. 2005. godine zaštitom i reanimacijom zanemarenih javnih prostora u Puli se počela baviti Pulska grupa (danas zadruga Praksa) koja se i udružila prilikom organiziranja

---

⁴² ITU mehanizam je „mehanizam za provedbu aktivnosti održivog urbanog razvoja koje imaju naglašenu teritorijalnu dimenziju te omogućava pružanje financijske potpore za provođenje integriranih aktivnosti. Riječ je o novom mehanizmu Europske unije za razdoblje 2014.-2020. godine koji je uveden s ciljem jačanja uloge gradova kao pokretača gospodarskog razvoja“ <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/itu-mehanizam/>

arhitektonske radionice na otoku Sv. Katarina. Odlučili su se udružiti i zajednički djelovati kroz drugačije promišljanje o prenamjeni napuštenih vojnih prostora Muzila i otoka Sv. Katarine.

O vojnom području Muzil i otoku Sv. Katarina – Monumenti nema dovoljno literature zbog njihove vojne svrhe te sam istražujući i uz pomoć Emila Jurcana došla do saznanja korisna za ovaj rad. Podaci o Muzilu su nepoznati javnosti zbog dugogodišnje vojne okupacije tog područja, stoga je Pulska grupa odlučila provjeriti stanje i potencijal dosad tajne lokacije. Utvrđeno stanje lokacije potom su iskoristili pod drugim imenom, zadruga Praksa, i zajedno sa udrugom Zelena Istra napravili projekt „Muzil starter“. Cilj projekta je aktivacija i iskoristivost objekata na Muzilu u svrhu društvenog i kulturnog poduzetništva.

Zadruga Praksa se odlučila boriti i za iskoristivost područja u društvene svrhe na otoku Sv. Katarina. Država, a i Pula žele komercijalizirati i privatizirati javni prostor otoka te na njemu stvoriti megalomanski turistički kompleks koji će biti namijenjen primarno imućnim gostima i koji će na taj način donositi prihod. Članovi Zadruga Praksa su prepoznala potencijal ovog dijela grada i osmislili način kvalitetnog iskorištavanja područja koji će biti zanimljivi i turistima i građanima Pule.

U nastavku rada bit će izloženi projekti „Muzil Starter“ i prenamjena otoka Sv. Katarina - Monumenti koji su zadruga Praksa stvorili u svrhu zaštite i reanimacije zanemarenih javnih prostora u Puli.

8.1. 3. Projekt „Muzil Starter“

Kako se mogu iskoristiti gradski prostori za opći razvitak društva? Kako aktivirati napuštene prostore, a da od toga profitira i grad i zajednica u njemu? S tim pitanjima počinje svaki projekt aktivističke zadruga Praksa čiji se članovi brinu o zaštiti i ponovnom iskorištavanju napuštenih prostora. Tako projektom „Muzil starter“ žele aktivirati vojne objekte na polutoku Muzil u svrhu kulturnog i društvenog poduzetništva, a koji bi služili svim građanima. Zadruga Praksa već dugi niz godina radi na ovom projektu jer im je cilj integrirati područja poluotoka u urbani sustav Pule, napominje Emil Jurcan.

Poluotok Muzil je već više od 150 godina po vojnom opsadom, područje je zatvorena za sve građane. Stoga su zadruga Praksa i udruga Zelena Istra 2014. godine osmislili i prezentirali prijedloge kojima bi se napušteni vojni prostori stavili u funkciju lokalne

zajednice. Istražujući tako stanje i potencijal vojnih zgrada i njihovog okoliša, zadruga Praksa došla je do zaključka da su određeni dijelovi zgrada još uvijek u dobrom stanju. Emil Jurcan kaže da je jedini način očuvanja tih dobrih dijelova od devastacije, njihovo korištenje i ulaganje u već postojeće objekte. Zadruga Praksa i Zelena Istra oštro su kritizirali političke aktere u Puli i za portal h-alter napisali sljedeće: "Planovi koje Grad i Država imaju za Muzil neće se realizirati još jako dugo jer će provedba natječaja za dodjelu koncesije i priprema sve potrebne dokumentacije potrajati godinama. Ako se dopusti taj scenarij, na Muzilu se najmanje pet godina neće događati ništa osim devastacije. Znamo do kakvog uništavanja javne imovine dolazi na bivšim vojnim područjima koja se ne koriste. Na Muzilu to možemo spriječiti".⁴³

Iz gradske uprave, a i sami građani uviđaju potencijal Muzila, ali trenutno nitko ne može to iskoristiti. Jurcan napominje da investitori ne koriste vojno područje zbog nedostatka novca, a ne koriste ga ni neke druge skupine (poput zadruga Praksa i Zelena Istra) jer nemaju pristup. Iz zadruga se boje da još dugi niz godina neće biti pomaka u reanimaciji ovog prostora. Oni u svom projektu Muzil starter naglašavaju važnost prostora za građanske svrhe, spremni su i na komercijalnu eksploataciju. Korištenje Muzila u svrhu kulturne i umjetničke produkcije kroz neko vrijeme učinit će taj prostor zanimljivijim za investitore. Jurcan zaključuje da ako se u kapitalističkom društvu kulturna produkcija tretira kao kulturni kapital, onda je to kapital koji teži ka ostvarivanju profita. Predložili su da se dio Muzila komercijalizira, odnosno da se daje u koncesije, a drugi dio koji se planom definira kao javno dobro ostane na korištenje i upravljanje javnim institucijama. Kritiziraju monofunkcionalnost te se zalažu da uz turizam, na kojemu grad inzistira, bude i kulturnoj, društvenog, umjetničkog poduzetništva. Prostor polutoka Muzil dovoljno je velik i prostran da u njemu mogu uživati svi sudionici javnog, zajedničkog i privatnog upravljanja.

Muzil je potreban za poboljšanje kvalitete javnog života u Puli, ali sve dok se ne postigne dogovor o reanimaciji vojni će prostor biti još jedan u nizu neiskorištenih mjesta s velikim potencijalom. Jurcan napominje kako je Grad Pula dao potporu njihovom projektu, ali kako to već često biva, to je ostalo samo na papiru. Zaključuje kako je trenutna politika Pule skoro pa nevažna, projekt je prvenstveno stvoren za njihove sugrađane i razvitak kulture i umjetnosti na zapuštenom vojnom području.

---

⁴³ <http://www.h-alter.org/vijesti/muzil-starter-sansa-za-stanovnike-pule>

8.1.4. Otok Sv. Katarina i Monumenti

Otok Sv. Katarina je kao vojni kompleks postao za vrijeme Austro-ugarske, a služio je u obrambene svrhe. Kasnije je izgrađena Mornarička zrakoplovna pokusna postaja Pula, koja četiri godine kasnije postaje Zrakoplovni arsenal⁴⁴. Kada govorimo o otoku, potrebno je spomenuti i kopno bez kojeg Sv. Katarina ne bi postojala kao zrakoplovna postaja. Na kopnu nasuprot Sv. Katarine smjestila se vojarna „Monumenti“, a sastavni dio nje činio je vojni otok. 2003. godine vojska napušta otok te Monumente i od tada prostor prolazi kroz devastacije i pljačke. Unatoč tome, koristi se i za organiziranje glazbeno-kulturnih festivala, predstava, sportskih natjecanja i slično. Zbog veličine vojnog područja, najpoznatija manifestacija koja se održava je „Croatia Bike Week“. Međunarodni susret okuplja motocikliste, njihove proizvođače, a tijekom tih tjedan dana se organiziraju i razni koncerti, smotre i izložbe. Također, na Monumentima se održavao i glazbeni festival „Seasplash reggae“ te punk-rock festival „Viva la Pola“. Osim prijavljenih festivala, pokreću se i spontana okupljanja kulturnih udruga te se organiziraju razni ilegalni događaji.

Kroz organiziranje arhitektonskih radionica na otoku Sv.Katarina, 2005. godine udruga Praksa se povezala kao grupa i od tada djeluju kroz drugačije promišljanje prenamjene vojnih napuštenih lokacija. Od svojih početaka bave se prepoznavanjem svih postojećih kvaliteta koji otok nudi. Osim povijesne važnosti, grupi je bitan i sadašnji potencijal, a zalažu se da osim povijesnog, Katarina postane i zajedničko kulturno dobro. Otok Sv.Katarina upisan je u registar kulturnih dobara kao kulturno-povijesna cjelina. Njihove radionice i inicijativa da se krene s uređenjem devastiranog vojnog područja urodilo je plodom. Pulska grupa (danas zadruga Praksa) u nekoliko je navrata aktivirala prostor Sv.Katarine. Sve organizirane akcije imale su dva zajednička cilja: promoviranje korištenja napuštene vojne zone i stvaranje novih arhitektonsko-urbanističkih intervencija. Potaknuli su organiziranje kulturnih događaja, a nagli porast takvih manifestacija u vojnoj zoni dokazao je da kultura još uvijek ima najveću fleksibilnost u revitaliziranju lokacije ovakvog tipa. Arhitekti problematiziraju prisvajanje gradskog prostora i njegovu privatizaciju i zalažu se za model 'neposredne demokracije i neposrednoga prostora'. Prema njihovom konceptu područje otoka Sv. Katarina i Monumenti može se revalorizirati kroz direktno korištenje, u međuvremenu dok se ne iskristalizira oblik manjih funkcionalnih cjelina kojima bi se definirala namjena.

---

⁴⁴ <https://pogledaj.to/arhitektura/katarina-nece-pasti/>

Iskustvo korištenja prostora kroz različite manifestacije i glazbene festivale pokrenulo je arhitektonska promišljanja s raznih strana. Nakon određenog vremena razni investitori uvidjeli su potencijal vojnog područja Sv. Katarine i vojarne Monumenti i pomoću natječaja slali projekte i njihova rješenja Gradu Puli. 2017. godine je odlučeno da će Pula dobiti moderan nautičko-turistički kompleks Sv. Katarina – Monumenti. Tada je utvrđeno da se taj kompleks mora izgraditi u roku od tri godine, znači do 2020. godine. Mega-projekt vodi tvrtka Kermas Istra u vlasništvu poduzetnika Danka Končara. Naravno, zbog raznih građevinskih i novčanih prepreka, gradnja je obustavljena. Grad Pula je odlučio da hotel i marina na Sv. Katarini moraju biti gotovi do 2021. godine. Ostaje nam samo vidjeti postoje li još koje prepreke koje bi mogle pomaknuti završetak gradnje.

8.2. Udruga Sonitus i Visualia festival of lights

Pulsku udruhu Sonitus čini kreativni kolektiv okupljen s idejom provođenja audiovizualne umjetnosti. Udruga djeluje od 2008. godine, a predsjednik je umjetnik i glazbenik Marko Bolković. On je ujedno i osnivač udruge Sonitus i direktor festivala svjetla Visualia. Završio je studij audio inženjeringa na SAE institutu u Ljubljani. Aktivnosti udruge usmjerene su na istraživanje, produkciju, organizaciju i distribuciju izvedbenih i vizualnih djelatnosti, audiovizualnih djelatnosti i tehničke kulture. Udruga je osnovana iz potrebe da umjetnici, glazbenici i općenito kulturnjaci imaju prostor za stvaranje u Puli. Iako su primarno bili više orijentirani ka glazbenom obrazovanju i produkciji, fokus udruge se promijenio zbog zajedničkog interesa prema novim, kreativnim tehnologijama i stvaranju nečeg novog, inovativnog. Tako su 2015. godine osnovali VisualiaLab/Edusplash platforme, odnosno multimedijske platforme za obrazovanje i razvoj zajedno s Udrugom Seasplash. Nažalost, spletom raznih okolnosti njihova je suradnja prekinuta, ali Udruga Sonitus i dalje radi na edukaciji na audio i vizualnom području. Marko Bolković ističe važnost takvog načina edukacije:

U vrijeme suradnje s Udrugom Seasplash organizirali smo i nudili razne besplatne radionice poput 3D mappinga, scenske rasvjete, produkcije zvuka, organizacije festivala i kulturnih događanja i mnogih drugih vezanih za audio-vizualnu umjetnost. Cilj radionica je bio uključiti mlade koji su zainteresirani za rad u polju audio-vizualnih i kulturnih djelatnosti. Osim radionica se financiralo iz javnog proračuna (Grad, Županija, Ministarstvo kulture ili netko treći). Želja nam je bila prikupiti što veći broj polaznika koji bi sudjelovali u izvan

školskim aktivnostima. Same radionice su se bazirali na radu s novim medijima i novim tehnologijama, što je privuklo mnoge zainteresirane. Svake godine je bilo oko 200 zainteresiranih polaznika, do jednog trenutka kad je brojka počela padati. Problem je bio u trajanju samih radionica i u tome što su bile besplatne. To nosi svoje dobro i loše strane, mi smo priželjkivali ostanak polaznika u multimedijskoj branši, no za neke od njih radionice nisu bile prioritet te im je to bio samo hobi. Nismo ostvarili željeni ishod, a to je bio uz pomoć radionica potaknuti mlade da se bave ovim načinom stvaranja multimedijske platforme koja bi ih pomogla u umjetničkoj produkciji i radu na kulturnim manifestacijama diljem zemlje (Marko Bolković, razgovor, svibanj, 2020).

Sjedište udruge Sonitus je u društveno-kulturnom centru Rojč. Bolković kaže da zgrada s mnogo različitih udruga ima svoje dobre, ali i loše strane:

U Rojcu su trenutno aktivne 110 udruga koje imaju šarolik spektar aktivnosti. Od bendova, novih tehnologija, kazališta, orkestra, socijalnih udruga, slikarskih udruga, sportskih udruga. U tom mnoštvu različitih udruga vlada pozitivno ozračje u smislu zajedništva i međusobnog pomaganja. No, problem dolazi u samom kontroliranju tih udruga pošto svi koji su smješteni na jednom mjestu imaju i različite interese, mišljenja i stavove pa je teško svima udovoljiti. Nije lako voditi ovako veliki kompleks, stoga unazad 7 godina postoji Savez udruga Rojca koji pokušava kordinirati cjelokupnu situaciju. Također, valja napomenuti kako su prostoru u Rojcu unazad nekoliko godina bili besplatni, no danas se naplaćuje 1 kn po m² plus struja i komunalne naknade. Ministarstvo je donijelo odluku o tome da udruge ne mogu imati besplatne prostore i da moraju podmirivati svoje troškove i naravno održavati svoj prostor u kojem djeluju. Prostori su prosječne veličine između 50 – 100 m², a računi ispadaju između 100 – 200 kn. Za većinu udruga to je u redu cijena, osim za one koji imaju neke manje projekte s manjim budžetima pa nemaju u svom proračunu isplanirano plaćanje i prostora dodatno. Svi prostori su trenutno zauzeti, ugovor koji je bio potpisan na 10 godina ove je godine istekao i sad čekamo mogućnost produžavanja. Savez udruga Rojca pokušava aktivirati sve udruge da se prostori koriste kontinuirano jer još uvijek ima onih koji čekaju mogućnost dobivanja prostora u centru. Mnoge udruge dijele prostor, a to je najbolje prikazano s bendovima koji dijele zajednički prostor i opremu potrebnu za rad. No, što je više ljudi ima i više problema pa tako i oni koji nisu upisani kao udruge sa sjedištem u Rojcu također koriste prostorije pod tuđim imenom (Marko Bolković, razgovor, svibanj, 2020).

Unutar udruge postoji i neformalni umjetnički kolektiv - Visualia Group u kojoj se osmišljavaju i stvaraju radovi za festival svjetla. Nazvan je Visualia festival of light, a od 2013. godine razni umjetnici svojim vizualnim i zvučnim instalacijama krase prostore i mjesta u Puli. On je ujedno i prvi festival svjetla koji spaja nove tehnologije i audiovizualnu umjetnost. Stvaranjem intermedijalnih⁴⁵ djela i predstavljanje istih na festivalu, umjetnici pokazuju svoju kreativnost i inovativnost. Takva umjetnička djela privlače publiku koja je željna uživati u nečem drugačije i jedinstvenom.

Djela budućnosti predvidio je jedan od najutjecajnijih opernih skladatelja 19.stoljeća, Richard Wagner. On je razmišljao o samoj prirodi medija i o njegovim manifestacijama kao oblicima komunikacije između umjetnika i publike (Lajosi, 2010). Njegov koncept Gesamtkunstwerka označava poimanje „totalnog umjetničkog djela“ gdje se nalaze sve umjetničke prakse koje su intermedijalno spojene u jednom umjetničkom djelu (Wurth, 2006). Umjetnicima je omogućen širok spektar vlastitog izričaja. Ono što određuje i što označava poantu intermedijalnosti jest spajanje različitog gdje takvo spajanje dovodi do novih vrijednosti i kvaliteta. Na Visualia festivalu predstavljaju se djela iz područja audiovizualne umjetnosti čiji je cilj otkazati granice između povijesnih i modernih dostignuća. Spoj umjetnosti auditivnog i vizualnog područja kroz različite okvire nudi gledateljima nezaboravno sjećanje, emocije i nova iskustva. Umjetnost ne voli granice, granice je guše te su umjetnici uvijek u potrazi za nečim novim i kreativnim. Umjetnicima je omogućen širok spektar vlastitog izričaja. Ono što određuje i što označava poantu intermedijalnosti jest spajanje različitog gdje takvo spajanje dovodi do novih vrijednosti i kvaliteta. Visualia Group kreativci iskoriste svaki zanimljivi dio grada te ga ukrase svjetlosnim i zvučnim instalacijama. Naravno, festival se održava noću, a tri dana za redom pulski spomenici dobiju novu, zanimljiviju dimenziju. I sama sam svake godine na festivalu te prisluškujući komentare posjetitelja mogu reći da su uvijek pozitivni, s dozom divljenja i oduševljenja, koji idu u prilog organizatorima Visualia festivala te samo dodatno potvrđuju njihov trud i ulaganje u kulturnu ponudu grada.

---

⁴⁵ Intermedijalnost, kao koncept, općenito označava shvaćanje novih mogućnosti kreiranja značenja. Glavna karakteristika moderne i postmoderne postaje upravo intermedijalnost iako je pojam prvi upotrebljen 1812. godine od strane Samuela Taylora Coleridgea. Međutim, pojam nije imao značenje kakvo ima danas, već se na njega gledalo kao na naratološki fenomen koji cilja na svojstva alegorije. Danas, ideja o intermedijalnosti pak proizlazi iz činjenice da „mediji nisu u potpunosti samosvojne cjeline nego da se uvijek sastoje od kompleksnih medijalnih konfiguracija“ (Keser Battista, 2010, 131).

Slika 8. Svjetlosna instalacija na mletačkoj utvrđi Kaštel, Fotografirala autorica, 2018.

Kada je riječ o samom festivalu, načinu financiranja i značaju za kulturnu ponudu Pule, Bolković govori o sljedećem:

Kada smo krenuli raditi festival nismo ni znali što je festival svjetla ni što od njega očekivati. Pokazao se od velikog značaja za Pulu kada već na kraju sezone (to bude u 9 mjesecu) ipak uspije privući zainteresirane turiste i građane koji željno iščekuju vidjeti nešto novo i drugačije. Počeli smo volonterski, a prvu Visualiu smo napravili s vrlo malim budžetom. Prva Visualia se nadovezala na projekt „Svjetleći divovi“ (dizalice brodogradilišta Uljanik) Grada Pule i Turističke zajednice grada Pule. Prva godina je bila u probnoj fazi, ali se sljedeće godine festival pokazao kao vrlo uspješan i privukao više od 12000 posjetitelja što je izazvalo veliki šok za Pulu. Ovim festivalom pozicionirali smo se na svjetsku mapu festivala te smo postali jedni od osnivača International Organization Light Festival gdje surađujemo sa svim svjetskim festivalima. Na taj način donosimo u Pulu nešto novo, neke nove umjetnike i lica svjetske scene. Sretni smo jer s jako malim budžetom postizemo jako puno u smislu dobre suradnje s lokalnim firmama, udrugama, umjetnicima i na kraju i s lokalnom zajednicom koja nas je prihvatila. Što se tiče dobivanja dozvola u gradu, na početku je bilo veoma zahtjevno jer nas nitko nije razumio. Stoga smo prvotno morali educirati ljude u Gradu i u Turističkoj zajednici kako bi uvidjeli prednosti ovog festivala za kulturnu i turističku ponudu. Od 2015. do 2017. godine imali smo potpisan ugovor s Odjelom za kulturu

na 100000 kn godišnje, no zbog razno raznih zakona novac se preusmjerio na Turističku zajednicu od koje sada dobivamo novce i ostalu podršku. 70 posto Visualia festivala sponzorirano je iz gradskog proračuna, a ostatak financiramo sami iz vlastitih prihoda što je veoma teško jer nemamo dodatnih prihoda koje možemo ostvariti prilikom odvijanja samog festivala, npr. nemamo ulaznice, nemamo suvenire, ne prodajemo hranu ili piće kao na ostalim festivalima (Marko Bolković, razgovor, svibanj, 2020).

Slika 9. Performans svjetlosnih bubnjara, britanski Spark! Led Drummers, Fotogralirala autorica, 2017.

Udruga i njeni članovi žele postići zajedništvo između ostalih korisnika Rojca pa tako organiziraju razne projekte i radionice. U suradnji s udrugom Metamedij⁴⁶ izrađuju instalaciju „All in Rojc“. Ova kulturna aktivnost nastala je unutar projekta „GRAD(imo) Rojc“, a rezultat će biti vizualna projekcija petstotinjak indirektnih i direktnih korisnika Rojca. Ideja je da se okupe sve aktivne udruge, pojedinci, klubovi, organizacije i ustanove koje koriste prostore Rojca i koje u svojoj ukupnosti čine Rojc. Instalacija je zamišljena kao 3D videomapping koji će se prikazati na pročelju zgrade Karlo Rojc, a cilj je napraviti zajedničku fotografiju kojom će se zabilježiti šarolikost udruga i pojedinaca koji trenutno djeluju u Rojcu.

⁴⁶ Više o projektu i o udruzi Metamedij na: <http://metamedia.hr/zapocela-snimanja-za-instalaciju-all-in-rojc/>

8.3. Društveni centar „Karlo Rojc“

Lokalne zajednice daju veliku pažnju stvaranju kulturnih aktivnosti i programa. Za kulturno stvaranje potreban je zajednički prostor i socijalna interakcija. Zajednički prostor umjetničke i kulturne kreativnosti pogodan je za gradnju zajedničkog terena u kojem djeluju ljudi različitih dobi, spola, obrazovanja i umjetničkog izražavanja. Upravo su takvi prostori središta kulturnih događanja unutar lokalne zajednice. Zajednička karakteristika svih društveno-kulturnih centra jest u inicijativi pokrenutoj odozdo, odnosno pokrenute od strane organizacija civilnog društva koje su pronašle način korištenja napuštenih prostora te sudioničkim upravljanjem išli u korak s lokalnom upravom. Zaklada „Kultura nova“ objavila je 2018. godine zbornik radova *Uradimo zajedno. Prakse i tendencije sudioničkoga upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj*, čija je urednica dr. sc. Dea Vidović, upraviteljica Zaklade "Kultura nova", a autori tekstova su Dea Vidović, Ana Žuvela, Davor Mišković, Mirko Petrić i Leda Sutlović. Osim teorijskog obuhvata i analize koncepata, kao što su sudjelovanje u kulturi, decentralizacija, lokalni razvoj i sudioničko upravljanje u kulturi, zbornik je uključio i izradu sedam studija slučajeva kojima je obuhvaćeno sedam različitih modela sudioničkoga upravljanja društveno-kulturnim centrima koji se razvijaju u različitim dijelovima Hrvatske.⁴⁷ Tako su osim Društvenog centra Lazareti u Dubrovniku, Društveno-kulturnog centra u Karlovcu, Molekule u Rijeci, Pogona u Zagrebu, Doma mladih u Splitu, Društvenog centra u Čakovcu, kao primjer uzeli i Društveno-kulturni centar Rojc u Puli. Kao bazu ovog poglavlja i istraživanja o društveno-kulturnom centru Rojc, koristit ću upravo zbornik radova Zaklade Kultura nova zbog njihovog sistematičkog pregleda društvenih centara općenito, ali i Rojca u Puli.

Uz literaturu koristit ću i korisne informacije dobivene putem razgovora s Mirjanom Radulović i Andreom Budić iz Saveza udruga Rojc. Mirjana Radulović je profesorica psihologije i predsjednica udruge „Kontakt“ iz Pule koja provodi projekte iz područja socijalne skrbi i zdravstva, kulture i razvoja civilnog društva. Također, djeluje u Savezu udruga Rojc kao komunikacijska menadžerica raznih projekata kao naprimjer europskog projekta „GRAD(imo) ROJC⁴⁸“, Radio Rojc i tako dalje. Zaposlenica Saveza udruga Rojc je i pulska umjetnica Andrea Budić koji radi kao stručnjak za razvoj zajednice u Rojcu. Andrein

---

⁴⁷ <https://kulturanova.hr/zaklada/publikacije/uradimo-zajedno>

⁴⁸ Više na: <http://www.gradimorojc.eu/o-projektu/>

posao je da puno komunicira s ljudima, udrugama i korisnicima Rojca i razgovor s njom pomogao je u shvaćanju samog korištenja prostora i odnosa među udrugama.

Središte kulturnih događanja i dom mnogobrojnih udruga u Puli je društveno-kulturni centar „Karlo Rojc“, zgrada nazvana po nacionalnom heroju iz drugog svjetskog rata-Karlu Rojcu. Bivša vojarna otvorila je prostore raznim udrugama, organizacijama te mnogim umjetnicima omogućila kreativno izražavanje i stvaranje kulture na lokalnoj razini. Rojc je kulturni centar čiji je cilj aktivirati civilno društvo u razvoju kulturne politike grada Pule. Rogić i Mutnjaković iskazuju veliku važnost kulturnih centara u kreiranju kulturne politike: “Centre za kulturu ne zamišljamo kao neku činovničku instituciju, koja će kupovati i prodavati kulturu i u kojoj će grupa ljudi, kojoj bi to bio kruh, “proizvoditi” kulturu i usrećivati radne ljude i građane prosvjetiteljskim kulturnim akcijama, posredovanjem u kulturi, pukim organiziranjem manifestacija i ubiranjem dobiti za taj posao, itd. To bi naprosto bilo mjesto i za stručno kreiranje kulturne politike i za osmišljeno provođenje kulturnih akcija, i za stručno pripremanje planova i programa kulture, i za okupljanje svih profesionalnih i amaterskih poslenika, animatora, entuzijasta, na planu kulture” (1984, 51). Svaki društveno-kulturni centar ima vlastiti model koji kreira u skladu sa svojom lokalnom, ekonomskom i političkom situacijom. Za razliku od kulturnih institucija čiji je prioritet odnos prema stručnoj zajednici, društvenim centrima prioritet je odnos prema zajednici u kojoj djeluju (Vidović et.al, 2018). Stoga Rojc uvelike utječe na kreiranje pulske kulturne politike.

Društveno-kulturni centar Rojc u vlasništvu je Grada Pule, a njime upravljaju udruge u suradnji s Gradom. Prije osnivanja Vijeća udruga Rojc (danas Savez udruga Rojc) i 2008. godine Radne grupe za koordinaciju Centra gradskih udruga „Rojc“ upravljanje zgradom bilo je nezadovoljavajuće za korisnike. Neracionalno su se trošila sredstva za održavanje zgrade, nije bilo organiziranog plana razvoja, upravitelji Rojca nisu imali interesa prikupljati sredstva izvan gradskog proračuna, udruge nisu imale zajedničke prostorije za sastanke, društvene ili edukacijske aktivnosti i slično. Udruge i Grad nisu zajednički komunicirali i planirali ulaganja u zgradu. Također, postojala je netransparentnost u dodjeljivanju prostora udrugama. Grad Pula prostore u Rojcu dodjeljuje udrugama na deset godina bez ikakvih kriterija te time dovodi do nejednakog statusa i tretmana korisnika. Nema sustava koji bi pratio načine na koji se prostor koristi pa je postojala mogućnost od zloupotrebe istog. U Rojcu su danas svi prostori zauzeti, no zbog ovog problema mnogi se prostori koriste za komercijalne svrhe ili služe samo za odlaganje stvari, ostavu.

Prostori imaju važnu ulogu u samom oblikovanju društveno-kulturnih centra (Vidović et.al, 2018). Sukladno tome, glavni poticaj za stvaranje zajedničke platforme djelovanja udruga je upravo prostor. Uglavnom se radi o napuštenim prostorima, nefunkcionalnim za komercijalnu upotrebu. Kasnih devedesetih, udruge u Rojcu (prva je bila udruga Suncokret koja pruža pomoć i podršku djeci u učenju, a djeluje i danas) započele su s korištenjem prostora skvotiranjem, odnosno ilegalnim zaposjedanjem bivše vojne škole. Najveća je zgrada u gradu, a njena je površina 16.739 m². Općenito, sama zgrada, odnosno arhitektura društveno-kulturnog centra bitno utječe na udruge i aktivnosti koje će se provoditi u tim prostorima (Vidović et.al, 2018). Zbog same veličine kompleksa, u Rojcu djeluju razne društvene, kulturne, socijalne, sportske udruge. Na početku stvaranja Rojca kao društveno-kulturnog centra ulagalo se samo u južni dio, dok je sjeverni dio propadao. I zbog očuvanja same zgrade i želje da se prenamijeni u centar koristan za društvo, prostori su se dodjeljivali svakojakim udrugama. Prostorije u Rojcu su toliko velike da ima mnogo sportskih sadržaja, dvorana za vježbanje kao naprimjer: dvorana za penjanje, gimnastiku, borilačke vještine (judo), jogu. Udruge su vlastitim zalaganjem i sredstvima uredile svoje prostorije i dale posve novu kvalitetu nekadašnjoj vojarni. Hodnici Rojca nalikuju velikoj galeriji jer je više od 4.000 m² oslikano od strane brojnih umjetnika u sklopu projekta "Krojcborg"⁴⁹. Rojc je od 'centra za gradske udruge', kako se nekad zvao, promijenjen u društveno-kulturni centar Rojc. Društveno-kulturni centri su diskurzivni prostori i prema tome ih možemo promatrati kroz tri dimenzije: „prostoru kojem se nalaze, potrebe i interese zajednice te izražajnu formu i simboličko djelovanje pripadnika te zajednice“ (Vidović et.al, 2018, 67).

Upravljanje prostorom jedan je od glavnih problema s kojima se susreću organizacije i udruge kulturnih centara. Mirjana Radulović iz Saveza udruga Rojc ističe veliki pomak u održavanju prostora u Rojcu osnivanjem Koordinacije. 2008 .godine osnovano je savjetodavno tijelo sastavljeno od tri predstavnika Grada Pule i tri predstavnika udruga iz Rojca. Grad za redovno održavanje zgrade iz Proračuna svake godine izdvaja određenu svotu, a uloga Koordinacije je da odluči koji su prioriteti u financiranju, te da nadzire kako se sredstva troše. Da suradnja i razumijevanje Grada rastu potvrđuje i činjenica da je Grad po prvi put u Proračunu za 2020. godinu predvidio 8,5 milijuna kuna za obnovu dotrajale infrastrukture u zgradi, uz 1,1 milijuna kuna koje inače izdvaja za redovno održavanje zgrade.

---

⁴⁹ Projekt Krojcborg je pokrenula udruga Distorzija radi oslikavanja crtežima, muralima, unutarnje prostorije Rojca i povezivanja korisnika kroz rad umjetničkih radionica.

Osnivanjem Saveza udruga Rojc, 2012. godine, olakšana je komunikacija s Gradom te se upravljanje centrom znatno poboljšalo i ojačalo. Članstvo Saveza udruga čine pravne, a ne fizičke osobe, a one upravljaju zajedničkim prostorom. No, aktivnosti saveza nisu se zaustavile na tehničkom održavanju prostora nego su postali poluga daljnjeg razvoja prostora (Vidović et.al, 2018). Savez djeluje kao mreža udruga Rojca koja zastupa i predstavlja zajedničke interese svih korisnika. Ono nije formalno tijelo koje reprezentira interese, već djeluje kao platforma pomoću koje se uspostavlja unutarnje zajedništvo i aktivno djelovanje u zajednici. Ciljevi Saveza su: „osnaživanje suradnje i iniciranje zajedničkih programa udruga sa sjedištem u Društvenom centru Rojc uz zagovaranje i promicanje principa uvažavanja različitosti, solidarnosti i suradnje unutar Centra i u široj zajednici, unaprjeđenje upravljanja i uvjeta rada u Društvenom centru Rojc u suradnji s Gradom Pula, zaštita probitaka i zauzimanje za uvjerenja i ciljeve udruga članica⁵⁰. Osnivanje inovativnog Saveza udruga Rojca važan je pokazatelj da kulturni centar Rojc ima članove s jakom vizijom njegova djelovanja. Ono što je Rojc danas rezultat je dugogodišnjeg rada svih udruga koje su kroz Vijeće Rojca i Savez Rojca upozoravale na sve probleme koje ova zgrada ima (prokišnjanje prostora, devastacija, odnos između udruga). Mirjana Radulović:

Civilni sektor mora ukazivati na sve greške, mane, probleme koji su u sustavu. Kako je sve u državi postavljeno politički pa tako i kulturne institucije, društveni centri, nezavisni sektor i civilni sektor se mora izboriti za svoje mjesto i za svoja prava. Politika je politika, ona je uvijek u sukobu s nezavisnim i civilnim sektorom. Jako malo se ulaže u civilno društvo. Ali ako šutiš kao civilni sektor, onda imaš problema. Biti glasan vidim kao prednost, trebamo biti još glasniji. U Puli je civilno društvo povezanije, lakše artikulira svoje ciljeve. Može to biti zbog Rojca, zbog njegove veličine i zajedništva. Htjeli su nam uvesti plaćanje parkinga ispred zgrade, no mi smo svi kolektivno izašli van i prosvjedovali. Što se tiče povezanosti Grada i udruga, ona je vrlo dobra. Savez i Grad dobro komuniciraju, u mnogim projektima partner nam je Odjel za kulturu. Grad se nama ne upliće u kreiranje programa ili sadržaja (Mirjana Radulović, razgovor, svibanj, 2020).

U proteklih nekoliko godina, Savez se sve više okreće međunarodnoj suradnji. 2013. godine priključili su se europskoj mreži Trans Europe Halles koji rade na jačanju održivog razvoja nezavisnih kulturnih centara. Članstvom Saveza u europskoj mreži podigla se na višu razinu suradnja s drugim sličnim centrima u Europi te se započelo planirati zajedničke

---

⁵⁰ <https://rojcnet.pula.org/o-savezu/>

partnerske projekte. U 2014. Savez je postao partner na prvom višegodišnjem Erasmus projektu Origin of the spaces s međunarodnim partnerima iz Francuske, Velike Britanije, Španjolske i Portugala te su okrenute na taj način prve međunarodne aktivnosti.

Osim prostora namijenjenih za udruge, Rojc raspolaže i prostorima za sastanke, održavanje radionica i predavanja, izložbenim prostorom. Tako Dnevni boravak u sklopu Rojca djeluje kao javni prostor, dostupan svim udrugama, umjetnicima, građanima. Dnevni boravak je zajednički prostor unutar zgrade koji je multifunkcionalan i otvoren za javnost. U njemu se mogu organizirati izložbe, predavanje i ostale dnevne aktivnosti. Prije svega, cilj ovog prostora je ojačati zajedništvo i suradnju unutar svih udruga. Povezanost u Rojcu se pojavila se s uvođenjem Radio Rojca⁵¹ koji se kreira od strane zajednice centra. U sklopu Dnevnog boravka djeluje dvije godine kao neprofitni radijski program. Zatim, klub Kotač kao nekomercijalni klub osnovan od strane udruge Seasplash djeluje kao polivalentni i multimedijalni prostor za proizvodnju kulture, kulturnih i edukativnih programa, projekata. Tako se i u samom klubu Kotač, ali i u dvorištu Rojca organiziraju razni koncerti, zabave, ugošćuju se alternativni bendovi, domaći i strani dj-evi i slično. U dvorištu centra održava se i jedan od najdugovječnijih hardcore punk festivala, Monteparadiso osnovan od strane istoimene udruge.

Društveno-kulturni centar Rojc čini zajednica, odnosno udruge koje koriste prostor za kreativno stvaranje i slobodno izražavanje. Stoga „društveno-kulturne centre ne možemo definirati s obzirom na umjetničko ili društveno područje djelovanja nego s obzirom na odnos koji grade u zajednici. Oni zapravo ni ne grade odnos nego su sami taj odnos. Upravo zbog toga za društveno-kulturne centre ključan aspekt predstavlja sudjelovanje zajednice u njihovu radu“ (Vidović, et.al, 2018, 64-65). Andrea Budić kao stručnjakinja za razvoj zajednice objašnjava svrhu, ali i nedostatke društvenog centra Rojc:

Rojc je po svojoj veličini i količini raznih udruga stacioniranih na jednom mjestu jedinstven u Hrvatskoj. Ostali centri u Hrvatskoj su možda više orijentirani na kulturni sadržaj, a ne toliko na društveni, socijalni ili sportski sadržaj. Ovdje vlada osjećaj slobode i kreativne ekspresije koja je potrebna mladom čovjeku. No, upravljanje ovako velikim i kompleksnim prostor dosta je teško. Prije svega zbog različitih udruga koje koriste prostore Rojca. Prostor je prije svega resurs, mnogi ga shvaćaju osobno, vežu se ga njega, ali ovdje bi

---

⁵¹ Više o samom sadržaju radija na: <http://radio.rojc.eu/> (Njihov program moguće je slušati jedino preko streama koji se nalazi na istoj internet stranici navedenoj iznad)

prostor trebao biti otvoren. Nažalost, ima onih koji imaju prostor, a ne koriste ga ili ga koriste kao prostor za skladištenje svojih stvari u privatne ili poslovne svrhe. Ima i onih koji svoj prostor koristi za komercijalne svrhe. Potrebno je dati šansu mladima, upoznata sam s mnogim udrugama koji žele imati svoj prostor i žele nešto stvarati, a ne mogu doći do prostora jer je sve ispunjeno. Ugovori se potpisuju na 10 godina, neki prostori se ne koriste, a mladi ne dobivaju priliku. Potrebni su ugovori na kraći period kako bi bila veća cirkulacija udruga i ljudi. Naravno, problem je i u komunikaciji samih udruga, koje ponekad ne mogu naći zajednički jezik, dolazi do sukoba zbog različitih mišljenja, stavova i slično. Savez udruga Rojca radi na zajedništvu, na osluškivanju potreba stanovnika Rojca, no za to je potrebno mnogo vremena. Treba istaknuti i uvažavanje različitosti koje ponekad mislim da ovdje ne postoji (Andrea Budić, razgovor, svibanj, 2020).

Upravo nedostatak bolje komunikacije je uzrok i nedostatku većeg broja zajedničkih programa i proizvoda. Mnogi članovi ističu nedostatak komunikacije između udruga koje djeluju u Rojcu, iako je mnogo toga pokrenuto i napravljeno, još uvijek se radi, a radit će se na tom problemu i u budućnosti. Uz razne projekte (GRADimo Rojc, Radio Rojc, Dnevni boravak) koji bi pomogli u povezivanju ljudi iz Rojca, 2011. godine pokrenute su besplatne novine „Veznik-ljudi iz Rojca“. Cilj Veznika je unaprijediti komunikaciju udruga u Rojcu te široj javnosti pokazati bogatstvo i različitosti sadržaja u društvenom centru Rojc. Virtualni portal „Rojcnet“ još je jedan od medija koji promovira rad udruga i omogućuje vidljivost i prepoznatljivost centra Rojc.

Publikacija „Društveni centar Rojc: pogled u budućnost“ nastala je unutar projekta „Otvorena platforma Rojc“ u kojem sudjeluje 10 organizacija civilnog društva. Društveni centar Rojc jest centar civilnog društva, no zbog same veličine i zatvorene strukture zgrade komunikacija između udruga nije dobro uspostavljena. Razvoj zajednice može se uspješno organizirati jedino iznutra, ne 'odozgo'. Kvalitetno upravljanje Rojcem ključ je uspjeha i realizacije dobrog odnosa među udrugama i korisnicima centra. Trenutnom situacijom vezanom za upravljanje centra nisu zadovoljni niti korisnici Rojca, niti Grad Pula kao vlasnik zgrade. Kao rješenje nezadovoljstva obiju strana, udruga Zelena Istra je predstavila model sudioničkog upravljanja, odnosno model civilno-javnog partnerstva mješovite ustanove „Društveni centar Rojc“. Po tom modelu Rojc bi postao hibridna ustanova, a sastojala bi se od sljedeće upravljačke strukture: Ravnatelj/ica, Upravno vijeće, Savjet za dodjelu prostora, Tematski odbori. Prema Vidović model sudioničkog upravljanja ima tri točke različitih interesa (2018, 74-75): „Jedinice lokalne samouprave trebale bi imati interes staviti u funkciju

zapuštene prostore na način koji će biti od koristi građanima, interes saveza udruga i udruga usmjeren je prema osiguravanju adekvatnih prostora za upotrebu i stabilnih uvjeta za realizaciju njihovih programa, a interes građana bi trebao biti zadovoljavanje svojih kulturnih, umjetničkih i društvenih potreba“. Tako je u slučaju Rojca, Grad Pula dao prostorni resurs i sredstva za upravljanje i gospodarenje prostorom, a Savez udruga će brinuti o održavanju zgrade, uspostavljanju izravnog kontakta sa zajednicom, koordinirati korištenje prostora i opreme i primjenjivati kriterije za dodjelu prostora. Uključivanjem korisnika u upravljanje osigurat će se veća razina angažmana te će zbog 'osjećaja vlasništva' odgovornije postupati s prostorom. S druge strane, smanjit će se operativni pritisak na gradsku upravu. Strateško upravljanje omogućit će stabilan razvoj i raznoliko financiranje kao naprimjer: „moći će se učinkovito organizirati uslužne djelatnosti kojima će se smanjiti troškovi programa i omogućiti dodatni prihodi za održavanje“ (Boljunčić Gracin et.al, 2016, 45). Projekt „Otvorena platforma Rojc“ bitno će doprinijeti prepoznatljivosti grada. Pula će tako institucionalizacijom partnerstva s civilnim sektorom biti prepoznata kao jedan od rijetkih gradova koji radi na osnaživanju intersektorske suradnje. Društveni centar Rojc imat će prepoznatljiv identitet kao mjesto okupljanja civilnih udruga koje promoviraju europske principe i vrijednosti.

Slika 10. Skate park, parking i zgrada Društvenog centra Rojc, Fotografirala autorica, 2020.

9. ZAKLJUČAK

Primarni fokus djelovanja kulturne politike područja su kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Kulturna politika mora čuvati i obogaćivati kulturni identitet čiji je cilj povezati tradiciju i suvremenost. Ulaganjem u kulturnu politiku povećava se kulturna, ali i turistička ponuda. Hrvatska svoj potencijal vidi u turizmu pa u tom smjeru kreira sadržaj i kulturnu ponudu. Glavni izvor financiranja za potrebe kulture je državni proračun, a na lokalnoj razini razvoj kulture ovisi o gradskom/općinskom proračunu, fondovima Ministarstva kulture te EU fondovima koji se dodjeljuju za uspješne projekte. Osnovni cilj kulturne politike u Hrvatskoj je decentralizacija, odnosno prijenos poslova iz područja kulture s državne na lokalne ili općinske vlasti. Proces decentralizacije konstantno se mijenja zbog nestabilnosti kulturnog sustava, čestih izmjena zakona i smanjivanja sredstva za razvoj kulture na lokalnoj razini. U slučaju Pule, moć i utjecaj kulturne politike predstavlja problem. Pohvalno je ako grad učini pomake u određenom segmentu kulturnog djelovanja, ali ako nešto ne učini lako se opravda nesretnim okolnostima ili pak nedovoljnim izdacima gradskog proračuna. Politika će uvijek biti politika, a udruge i civilno društvo se mora odmaknuti od utjecaja vlasti i kreirati vlastiti kulturni sadržaj. A to će moći ostvariti ako uz sredstva dobivena od Grada, imaju više izvora financiranja. Naprimjer prijavljivanjem na projekte koje sufinancira Ministarstvo kulture ili fondovi EU.

U Hrvatskoj, proces odlučivanja i donošenja odluka je 'odozgo', a često te odluke donose osobe koje nisu stručne u području kulture. Stoga je za potrebe ovog diplomskog rada analizirana kulturna politika grada Pule 'odozdo', od strane kulturnih aktera iz Društvenog centra Rojc, udruge Sonitus i zadruge Praksa.

Najviše utjecaja na organizaciju u kulturi imaju lokalne kulturne politike. Pula je svoj plan kulturnog razvoja donijela u sklopu strateškog dokumenta, odnosno kulturne strategije. Općenito, kulturna strategija je dokument kojim se definiraju rokovi potrebni za unaprjeđenje kulturnog sustava. U Puli važeća strategija je usvojena 2014. godine te se odnosi na period do 2020. godine. Kao prioritet razvoja kulturne politike u Puli, autori pulske kulturne strategije Mišković i Buršić istaknuli su unaprjeđenje postojećeg kulturnog sustava i promjenu odnosa među akterima u kulturi. Reorganizacijom uprave, osnivanjem Upravnog odjela za kulturu i dopunom poslovnika rada kulturnih vijeća pridonijelo je stabilizaciji, ali i razvoju kulturnog sektora u Puli. No, kako bi se kulturni sektor još više razvio potreban je visok stupanj kohezije i suradnje između aktera u kulturi (udruga). Unatoč Savezu udruga Rojc koji potiče

zajednički rad i suradnju unutar centra, ali i u široj zajednici, nedostatak bolje komunikacije uzrok je pomanjkanja zajedničkih programa i aktivnosti. Mirjana Radulović, komunikacijska menadžerica Saveza, ističe pomak u razvoju kako kulturne politike, tako i odnosa između udruga unutar Centra, no napominje da to ide veoma sporo. Najveću ulogu u razvoju ima civilno društvo, ono mora biti glasno i ukazivati na probleme i potrebe.

Temeljni problem kulturnog pogona u Puli tiču se pitanja financiranja i infrastrukture. Većina kulturne infrastrukture nalazi se u središtu grada (povijesni spomenici), a prenamjena ostalih prostora za potrebe kulture stagnira. Pula ima mnogo neiskorištenog prostora s potencijalom za razne kulturne i umjetničke aktivnosti pa se arhitektonska zadruga „Praksa“ bori za njihovo uređivanje i boljitak stanja u samom gradu. Zbog zapuštenosti prostora i samih uvjeta u kojima se udruge i pojedinci nalaze otežano je obavljanje kulturne aktivnosti stoga su mnoge udruge našle utočište u Društveno-kulturnom centru Rojc. Dobar odnos između udruga i korisnika Rojca moguće je uspostaviti kvalitetnim upravljanjem Centra. Problem je u tome što je Grad Pula vlasnik zgrade, a njome upravljaju udruge i Savez udruga Rojc. Problem je djelomično riješen osnivanjem Koordinacije za održavanje Rojca u kojem su tri predstavnika iz Grada i tri iz udruga. Grad za redovno održavanje zgrade iz Proračuna svake godine izdvaja određenu svotu, a uloga Koordinacije je da odluči koji su prioriteti u financiranju, te da nadzire kako se sredstva troše. Koordinacija je samo prijelazni oblik upravljanja stoga Savez udruga Rojca htio bi da se ona legalizira. Udruga Zelena Istra predstavila je model sudioničkog upravljanja po kojem bi Rojc postao hibridna ustanova. Korisnici Centra tako bi bili uključeni u upravljanje, a operativni pritisak gradske uprave bit će smanjen.

Zbog trenutne situacije u vezi s pandemijom COVID-19 (nazvana koronavirus), model sudioničkog upravljanja stavljen je na čekanje, kao i ostali programi u kulturi. Neizvjestan je i sam proračun Grada i Odjela za kulturu, a i sam ishod kulturne strategije te donošenja nove za 2021. godinu.

Pula je djelomično industrijski, kulturni, umjetnički, ali i turistički grad. Društveno-kulturni centar Rojc, razne udruge koje promiču kulturne djelatnosti, Istarsko narodno kazalište, Kino Valli, Dječji kreativni centar, Dom hrvatskih branitelja, muzeji i galerije kreiraju kulturnu ponudu. Grad Pula utječe na kulturnu politiku i upliće se u donošenje odluka vezanih za kulturnih sadržaj, ali samo u institucijama kojima upravlja. Što se tiče Rojca, Grad Pula nema utjecaj i udruge samostalno odlučuju prema vlastitim umjetničkim/kulturnim sposobnostima i mogućnostima kako i na koji način će kreirati sadržaj. Turizam u Puli uvelike

utječe na kreiranje kulturnog sadržaja, ali i ponude. Nažalost, praznina u kulturnim sadržajima osjeti se u zimskim mjesecima, dok za vrijeme ljeta i navale turista kulturna ponuda se proširuje. Tome mogu pripisati i problem u vezi kvalitetnih prostora za održavanje kulturnih manifestacija. Arena, Kaštel, djelomično i prostor Circola, otvoreni su i pogodni za održavanje događaja jedino u ljetnim mjesecima.

Pulski kulturni sustav specifičan je zbog manjka kadra stručni ljudi. U nekim većim sredinama, naprimjer Rijeci, postoji više mogućnosti za profiliranjem stručnih osoba koje bi se bavile samo kulturnom politikom, organizacijom kulturnog sustava i slično. U Puli svi rade sve, od izrade programa do bavljenja kulturnom politikom. Naravno, postoji i prednost manjih sredinama. Kao prednost Pule istaknula bi civilno društvo koji se ne boje biti glasni, koji lakše artikuliraju vlastite ciljeve i ukazuju na probleme u sustavu. Iako vidim razvoj kulturne politike od 2013. do 2020. godine, smatram da još uvijek ima mnogo prostora za napredak (uvijek ima, i kad je najbolje uvijek može još bolje). Društveni centar, udruge i pojedinci se još više moraju aktivistički uključiti u stvaranje kvalitetnog kulturnog sadržaja u gradu. Moraju biti složni jer će jedino tako kulturna ponuda grada biti bogatija prvenstveno za građane, a naposljetku i turiste. Proaktivno djelovanje udruga ključ je uspjeha realizacije planova, a što imaju više izvora financiranja aktivnosti i projekata, dugoročnija će im biti perspektiva vlastitog stvaranja. Pozitivan primjer stvaranja kulturne politike odozdo je Društveni centar Rojc. Napušteni prostor grada, jedinstven je primjer u Hrvatskoj, ali i šire. Zgrada Rojca izbjegla je sudbinu mnogih sličnih javnih prostora koji su zbog komercijalizacije javnih vlasti pretvoreni u privatne prostore.

10. POPIS LITERATURE

KNJIGE I ČLANCI

1. Bogunović, B. (2010), *Historicizam u Puli*, *Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, Vol. 5(2010)1 No. 9, str. 61-79, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/61669> >, [10.5.2020.]
2. Boljunčić Gracin et.al., I. (2016), *Društveni centar Rojc: pogled u budućnost*, Udruga za razvoj audio vizualne umjetnosti Metamedij: Pula, <raspoloživo na: https://issuu.com/metamedij/docs/drustveni_centar_rojc-pogled_u_bu>,[17.5.2020.]
3. Brillenburg Wurth, K., (2006), *Multimediality, Intermediality, and Medially Complex Digital Poetry* RiLUnE, 5/13, str.1-18, <raspoloživo na: http://www.rilune.org/images/mono5/3_brillenburg.pdf >, [18.4.2020.]
4. Cunningham, S. Higgs, P. (2008), *Creative Industries Mapping: Where have we come from and where are we going?*, *Creative Industries Journal*, Vol. 1, str. 7-30, <raspoloživo na: https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1386/cij.1.1.7_1?scroll=top&needAccess=true >, [11.5.2020.]
5. Cvjetičanin, B. (2004), *Istraživanje kulturne politike*, Dvotjednik za društvo i kulturu Zarez, Ured za kulturu Grada Zagreba, br.141, <raspoloživo na: <http://www.zarez.hr/clanci/istrazivanje-kulturne-politike> >, [9.5.2020.]
6. Cvjetičanin, B., Katunarić, V. ur., (2003), *Strategija kulturnog razvitka: Hrvatska u 21.stoljeću*, Zagreb: Ministarstvo kulture
7. Čapo, J., Gulin Zrnić, V. (2011), *Mjesto, nemjesto: interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku
8. Godina, L. (2015), *Filmska povijest Pule*, Kino Valli Pula, <raspoloživo na: <https://www.kinovalli.net/images/stogodinakinematografije.pdf> >, [6.2.2020.]
9. Jurcan, M. (2016), *Kulturne politike grada Pule*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
10. Katunarić, V. (2007), *Lica kulture*, Zagreb: Antibarbarus d.o.o.
11. Keser, Battista, I. (2010), *Intertekstualnost, intermedijalnost i interdisciplinarnost u filmskom eseju*, *Medijska istraživanja : znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, Vol. 16 No. 1, str. 131-160
12. Lajosi, K. (2010), *Wagner and the (Re)mediation of Art. Gesamtkunstwerk and Nineteenth-Century Theories of Media*, *Frame*, 23/2, str. 42-60

13. Lefebvre, H. (1991), *The Production of Space*, Oxford: Basil Blackwell, Inc.
14. Lužina, J., Matijašić R. (2005), *Istarsko narodno kazalište*, Istarska internet enciklopedija, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1259/istarsko-narodno-kazaliste> >, [5.2.2020.]
15. Mišković, D., Buršić E. (2013), *Kulturna strategija Grada Pule 2014.-2020.*, Pula: Grad Pula
16. Mišković, D. Vidović, D. Žuvela A. (2015), *Prema institucionalnom pluralizmu: Razvoj društveno-kulturnih centara*, Zagreb: Zaklada „Kultura nova“
17. Primorac, J. et al. (2015), *Compendium: Cultural policies and trends in Europe*, (16), Amsterdam: Council of Europe/ERICarts
18. Rásky, B. (1998), *Cultural Policy/Policies in Europe - The General Nation-State Conditions*, u: Ratzenböck, V. (ur.) *Cultural Policy in Europe - European Cultural Policy*, Vienna: Österreichische Kulturdokumentation
19. Rogić, I., Mutnjaković, A. (1984), *Centri kulture, domovi kulture i društveni domovi u SR Hrvatskoj*. Zagreb: Zavod za kulturu Hrvatske
20. Travirka, A. (2002), *Pula: povijest, kultura, umjetnička baština*, Zadar: Forum
21. Vidović, D., ur. (2018), *Uradimo zajedno. Prakse i tendencije sudioničkoga upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada „Kultura nova“
22. Vlahek, E., Kireta, M. (2019), *Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj*, Zagreb: Zaklada „Kultura nova“
23. Vraneš, Z. (2011): *Strateška dilema kulturnih politika - direktna kontrola ili odvajanje od političkog procesa*, *Kultura*, br. 130, str. 128-142, <raspoloživo na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0023-5164/2011/0023-51641130128V.pdf> >, [10.5.2020.]
24. Zirojević, I. (2017), *Pula-Pola: grad dugog trajanja*, Zagreb: Udruga StudioLab
25. Zlatar, A. (2008), *Prostor grada, prostor kulture: eseji iz kulturne politike*, Zagreb: Naklada Ljevak
26. Žuvela, A. (2015). *Kulturna politika i mjesta kulturnog stvaralaštva - startne pozicije - u Radna bilježnica za društveno kulturne centre*, ur. Vidović. D, Zagreb: Zaklada „Kultura nova“
27. Williams, R. (1958), *Culture and Society 1750-1950*, London: The Hogarth Press
28. Williams, W. (1983) *Keywords. A Vocabulary of Culture and Society*. New York and London: Oxford University Press

INTERNET STRANICE:

1. Crovista.com: Pulski kaštel, <raspoloživo na: <https://crovista.com/%C5%A1to-raditi/56-ka%C5%A1tel-u-puli>>, [4.2.2020.]
2. Glasistre.hr (2013): Naknadna pamet: Grad Pula vraća Odjel za kulturu, <raspoloživo na: <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/naknadna-pamet-grad-pula-vraca-odjel-za-kulturu-433630>>, [9.5.2020.]
3. Glasistre.hr (2018): Premijer obišao najveću investiciju Ministarstva kulture – Arheološki muzej, <raspoloživo na: <https://www.glasistre.hr/pula/premijer-obisao-najvecu-investiciju-ministarstva-kulture-arheoloski-muzej-istre-569975> >, [9.5.2020.]
4. Gradimorojc.eu: GRADimo Rojc: O projektu, <raspoloživo na: <http://www.gradimorojc.eu/o-projektu/> >, [12.5.2020.]
5. H-alter.org (2015): Muzil starter – šansa za stanovnike Pule, <raspoloživo na: <http://www.h-alter.org/vijesti/muzil-starter-sansa-za-stanovnike-pule> >, [13.2.2020.]
6. Hrturizam.hr (2019): Pula na listi gradova s najviše kulturnog i kreativnog potencijala prema Europskoj komisiji, <raspoloživo na: <https://hrturizam.hr/pula-na-listi-gradova-s-najvise-kulturnog-i-kreativnog-potencijala-prema-europskoj-komisiji/>>, [10.3.2020]
7. Istarsko narodno kazalište, ink.hr: Međunarodni kazališni festival mladih, <raspoloživo na: <https://www.ink.hr/index.php?id=mkfm0>>, [5.2.2020.]
8. Istra.hr: Malo rimsko kazalište, <raspoloživo na: <https://www.istra.hr/hr/doziviljaji/kultura/rimska-ostavstina/1152> , [12.2.2020.]
9. Istrapedia.hr (2009): Arena u Puli, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/100/arena-u-puli> >, [10.5.2020.]
10. Istria-culture.hr: Dom hrvatskih branitelja, <raspoloživo na: <https://www.istria-culture.com/dom-hrvatskih-branitelja-i148>>, [5.2.2020.]
11. Kinovalli.net: FUŠ – Film u školi, < raspoloživo na: <https://www.kinovalli.net/posebni-programi/fus>>, [6.2.2020.]
12. Kulturanova.hr (2018): Uradimo zajedno. Prakse i tendencije sudioničkoga upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj, <raspoloživo na: <https://kulturanova.hr/zaklada/publikacije/uradimo-zajedno> >, [14.5.2020.]
13. Kulturistra.hr (2009): Udovičić odstupila s mjesta pročelnice Odjela za kulturu?, <raspoloživo na: <http://kulturistra.hr/lang/hr/2009/12/udovicic-odstupila-s-mjesta-procelnice-odjela-za-kulturu/>>, [9.5.2020.]

14. Maliportal.org; Društvo naša djeca, <raspoloživo na: <http://www.maliportal.org/>> ,[5.2.2020.]
15. Metamedia.hr (2019): Instalacija „All in Rojc“, <raspoloživo na: <http://metamedia.hr/zapocela-snimanja-za-instalaciju-all-in-rojc/> >, [19.5.2020.]
16. Pogledaj.to (2012): Katarina neće pasti!, <raspoloživo na: <https://pogledaj.to/arhitektura/katarina-nece-pasti/> >, [13.2.2020.]
17. Pula.hr (2019): Dječji kreativni centar Pula: energetska obnova zgrade, <raspoloživo na:<https://www.pula.hr/hr/vodici/medunarodna-suradnja/odsjeku/novosti/detail/19139/djecji-kreativni-centar-pula-energetska-obnova-zgrade/>> , [5.2.2020.]
18. Pula.hr (2019): Društveni centar 'Rojc', <raspoloživo na: <https://www.pula.hr/hr/vodici/za-gradanstvo/drustveni-centar-rojc/drustveni-centar-rojc/>>, [4.2.2020.]
19. Pula.hr: ITU mehanizam, <raspoloživo na: <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/itu-mehanizam/> >, [13.2.2020.]
20. Pula.hr: Upravni odjel za kulturu, <raspoloživo na: <https://www.pula.hr/hr/uprava/upravni-odjeli-i-sluzbe/upravni-odjel-za-kulturu/>>, [9.5.2020.]
21. Pula.hr: Proračun za 2020. godinu, <raspoloživo na: <https://www.pula.hr/hr/rad-gradske-uprave/proracun/proracun-za-2020/>>, [15.3.2020.]
22. Pulainfo.hr: Arena – Amfiteatar, <raspoloživo na: <https://www.pulainfo.hr/hr/where/arena-amfiteatar>> [4.2.2020.]
23. Pulainfo.hr(2019): 64. Pulski filmski festival, <raspoloživo na: <https://www.pulainfo.hr/hr/where/64-pulski-filmski-festival-15-22-7-2017>>, [4.2.2020.]
24. Ppmi.hr: Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria, <raspoloživo na: <http://www.ppmi.hr/hr/muzej/o-muzeju/> >, [4.2.2020.]
25. Pulska svakodnevnica.com (2019): Tri nove hit predstave i smijeh do suza na Kaštelu, <raspoloživo na: <http://pulska svakodnevnica.com/index.php/2019/08/19/tri-nove-hit-predstave-i-smijeh-do-suza-na-kastelu/> >, [6.2.2020.]
26. Praksa.hr: Malo rimsko kazalište u Puli, <raspoloživo na: <https://praksa.hr/malo-rimsko-kazaliste/#title> >, [12.2.2020.]
27. Praksa.hr: Zadruga Praksa Pula, <raspoloživo na: <https://praksa.hr/> >, [12.2.2020.]

28. Radio Rojc službena stranica: Radio Rojc, <raspoloživo na: <http://radio.rojc.eu/> >, [14.5.2020.]
29. Rojcnet: Savez udruga Rojc-o savezu, <raspoloživo na: <https://rojcnet.pula.org/o-savezu/> >, [17.5.2020.]
30. Sanjamknjige.hr (2020): Monte Librić: Festival dječje knjige i autora, <raspoloživo na: <http://www.montelibric.sanjamknjige.hr/hr/2020/o-festivalu/monte-libric/> >, [15.2.2020.]
31. Sanjamknjige.hr: Sa(n)jam knjige u Istri: O nama, <raspoloživo na: <http://sanjamknjige.hr/hr/2019/o-nama/> >, [5.2.2020.]
32. Teatarnaranca.hr: Teatar naranča: O nama, <raspoloživo na: <http://www.teatarnaranca.hr/> >, [5.2.2020.]
33. Vizkultura.hr (2014): Malo rimsko kazalište u Puli, <raspoloživo na: <https://vizkultura.hr/malo-rimsko-kazaliste-u-puli/> >, [4.2.2020.]
34. Vizkultura.hr (2017): Pridružite se reliju po galerijama, <raspoloživo na: <https://vizkultura.hr/pridruzite-se-reliju-po-galerijama/> >, [10.5.2020.]
35. Wikipedia.org: Muzej suvremene umjetnosti Istre, <raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Muzej_suvremene_umjetnosti_Istre >, [6.2.2020.]

INTERVJUI:

1. Andrea Budić, stručnjak za razvoj zajednice u Rojcu (Savez udruga Rojc), otvoreni razgovor/intervju, svibanj 2020, vodila autorica
2. Emil Jurcan, suosnivač zadruge Praksa, razgovor, siječanj 2020, vodila autorica
3. Lena Radunić, viši suradnik za kulturu i civilno društvo u Gradu Pula, razgovor pismeno, putem e-maila, travanj 2020, vodila autorica
4. Marko Bolković, predsjednik udruge Sonitus i direktor festivala Visualia festival of light, razgovor, svibanj 2020, vodila autorica
5. Mirjana Radulović, komunikacijska menadžerica u Savezu udruga Rojc, razgovor, svibanj 2020, vodila autorica

11. POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Prikaz mape kulturnih mjesta u Puli, Izradila autorica pomoću Google maps, 2020.	28
Slika 2. Mletačka utvrda Kaštel, Turistička zajednica grada Pule	31
Slika 3. Izložba „Pulski električni tramvaj“ u tunelima Zerostrasse, Glas Istre, 2019.	31
Slika 4. Zgrada „Dječjeg kreativnog centra Pula“ (bivši Pionirski dom)	35
Slika 5. Dom hrvatskih branitelja za vrijeme trajanja „Sa(n)jam knjige“ u Puli, Manuel Angelini, 2017.....	36
Slika 6. Zgrada „Kino Valli“	37
Slika 7. Izgled rekonstrukcije projekta "Malo rimsko kazalište", Zadruga "Praksa", 2014.....	45
Slika 8. Svjetlosna instalacija na mletačkoj utvrdi Kaštel, Fotografirala autorica, 2018.....	53
Slika 9. Performans svjetlosnih bubnjara, britanski Spark! Led Drummers, Fotogralirala autorica, 2017.....	54
Slika 10. Skate park, parking i zgrada Društvenog centra Rojc, Fotografirala autorica, 2020.	61

12. SAŽETAK

Ovaj rad se bavi analizom kulturne politike grada Pule. Cilj rada je ustanoviti koje su mogućnosti, a koje je stvarno djelovanje u smislu promicanja kulture. Glavna teza je da Grad Pula kontrolira kulturnu politiku te ne dopušta da se društveno-kulturni centar, kulturne udruge ili umjetnici pojedinci upliću u donošenje odluka vezanih za kulturni sadržaj i kulturnu ponudu grada. Diplomski rad podijeljen je na dva dijela. Prvi dio rada posvećen je povijesnom i teorijskom pregledu kao temeljno polazište za ostatak analize. Kao bitan dokument za kulturnu politiku u Puli, razmotrena je kulturna strategija grada Pule u razdoblju od 2014. do 2020. godine. Važan segment u određivanju stanja kulturne politike je ulaganje u kulturnu infrastrukturu pa je zbog toga u radu istraženo i stanje prostora za kulturu. Napravljena je mapa grada da se utvrdi koliko je Pula grad bogat kulturnom baštinom, ustanovama i događajima. Drugi dio je istraživački, vezan za određivanje kulturne politike „odozdo“. Analizirani su konkretni primjeri poput društveno-kulturnog „Karlo Rojc“, kulturne manifestacije „Visualia festival of light“ i udruge „Sonitus“ te zadruge „Praksa“.

Ključne riječi: kultura, kulturna politika, analiza, Pula, društveno-kulturni centar, kulturne udruge, Kulturna strategija grada Pule, kulturni sadržaj

13. SUMMARY

This thesis deals with the analysis of the cultural policy of the city of Pula. The aim of the paper is to establish what the possibilities are and what the real action is in terms of promoting culture. The main thesis is that the City of Pula controls cultural policy and does not allow socio-cultural center, cultural associations or individual artists to interfere in decision-making related to the cultural content and cultural offer of the city. The thesis is divided into two parts. The first part of the paper is devoted to historical and theoretical review as a fundamental starting point for the rest of the analysis. As an important document for cultural policy in Pula, the cultural strategy of the city of Pula in the period from 2014 to 2020 was considered. An important segment in determining the state of cultural policy is investing in cultural infrastructure, so the paper also explores the state of space for culture. A map of the city was made to determine how rich Pula's cultural heritage, institutions and events are. The second part is research, related to determining cultural policy from the „bottom up“ approach. Concrete examples were analyzed, such as the socio-cultural "Karlo Rojc", the cultural event "Visualia festival of light" and the association "Sonitus" and the cooperative "Praksa".

Keywords: culture, cultural policy, analysis, Pula, socio-cultural center, cultural associations, Cultural strategy of the city of Pula, cultural content